

SINTEF A16427

RAPPORT

Levekårsmessige forhold for hybelboere i videregående skoler i Nordland

Helle Wessel Andersson

SINTEF Helsetjenesteforskning

September 2010

www.sintef.no

**SINTEF****SINTEF RAPPORT****SINTEF Teknologi og samfunn**

Helsetjenesteforskning

Postadresse: 7465 Trondheim

Besøksadresse:

Teknobyen innovasjonssenter

Abels gt 5

7030 Trondheim

Telefon: 73 59 03 00

Telefaks: 932 70 800

Foretaksregisteret: NO 948 007 029 MVA

TITTEL

Levekårsmessige forhold for hybelboere i videregående skoler i Nordland

FORFATTER(E)

Helle Wessel Andersson

OPPDRAGSGIVER(E)

Nordland fylkeskommune, Utdanningsavdelingen

RAPPORTNR. SINTEF A16427	GRADERING Åpen	OPPDRAGSGIVERS REF. Synnøve Solbakk	
GRADER. DENNE SIDE Åpen	ISBN 978-82-14-04804-9	PROSJEKTNR. 60H11230	ANTALL SIDER OG BILAG 51
ELEKTRONISK ARKIVKODE I:\ph\prosjekt\78\09330		PROSJEKTLEDER (NAVN, SIGN.) Helle Wessel Andersson	VERIFISERT AV (NAVN, SIGN.) Johan Håkon Bjørngaard
ARKIVKODE E	DATO 14.09.2010	GODKJENT AV (NAVN, STILLING, SIGN.) Britt Venner, forskningssjef <i>Britt Venner</i>	

SAMMENDRAG

Hovedmålet med undersøkelsen er å få økt kunnskap om levekårsmessige forhold blant ungdom som bor på hybel mens de er under videregående opplæring. Det er lagt vekt på å kartlegge livsstilsfaktorer som berører de sentrale satsningsområdene i Nordland fylkeskommunes handlingsplan for folkehelsearbeid 2008-2011.

Undersøkelsen er gjennomført ved 10 videregående skoler i Nordland våren 2010. Data er innsamlet ved bruk av spørreskjema som elevene har fylt ut i klasserommet. Undersøkelsen omfatter totalt 1161 elever, hvorav 320 (28 prosent) bor på hybel.

Resultatene viser at elever på yrkesfaglige linjer kommer mer ugunstig ut enn andre elever når det gjelder aktiviteter, livsstil og selvvurdert psykisk helse. På enkelte områder er yrkesfagelever som bor på hybel en spesielt utsatt gruppe; de fester mer, trener mindre, og drikker oftere alkohol enn elever som bor hjemme. Undersøkelsen dokumenterer således at elever på yrkesfag, og spesielt de som bor på hybel, bør få økt oppmerksomhet i det forebyggende helsearbeidet.

STIKKORD	NORSK	ENGELSK
GRUPPE 1	Ungdom	Adolescents
GRUPPE 2	Levekår	Living conditions
EGENVALGTE	Hybelboer	Bedsitter
	Videregående skole	Upper secondary school

Forord

Denne levekårsundersøkelsen er gjennomført som ledd i Nordland fylkeskommunes handlingsplan for folkehelsearbeid 2008-2011, der tiltaksplan for videregående opplæring er beskrevet under prioriterte arenaer og resultatområder. Temaet for undersøkelsen er dessuten relatert til Elevorganisasjonens politiske prioriteringer¹.

Ungdom som bor på hybel er antatt å være i økt risiko for ugunstig helseatferd og frafall fra videregående opplæring. De er derfor en viktig målgruppe for det forebyggende helsearbeidet. Denne undersøkelsen bidrar med økt kunnskap om de levekårsmessige forholdene blant disse ungdommene.

Undersøkelsen er gjennomført av SINTEF Teknologi og samfunn, i samarbeid med Utdanningsavdelingen i Nordland Fylkeskommune.

Trondheim, september 2010

Helle Wessel Andersson
Prosjektleder

¹ www.nordland.elev.no

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Innholdsfortegnelse	5
Tabelloversikt	7
Sammendrag.....	11
1 Innledning	15
2 Mål og metode	17
2.1 Mål	17
2.2 Fremgangsmåte	17
2.3 Utvalget.....	18
2.4 Analyser	19
3 Resultater.....	21
3.1 Demografiske kjennetegn ved elevene i undersøkelsen	21
3.2 Hybeltilværelsen	22
3.2.1 Erfaring som hybelboer	22
3.2.2 Type hybel- og hybelens innretning	22
3.2.3 Finansiering av hybelen.....	22
3.2.4 Reiseavstand og kontakt med familie og venner.....	23
3.2.5 Deltakelse i aktiviteter i regi av skolen.....	23
3.2.6 Trivsel med å bo på hybel	23
3.2.7 Utdanning og fremtidsplaner.....	25
3.3 Bruk av rådgivertjenesten	26
3.4 Skolemiljø og trivsel	27
3.5 Fritid, helse og livsstil	30

3.5.1	Venner og kjæreste	30
3.5.2	Fritidsaktiviteter	30
3.5.3	Treningsaktivitet	32
3.5.4	Fysiske helseplager	33
3.5.5	Bruk av medisiner	34
3.5.6	Kostholdsvaner	35
3.5.7	Bruk av alkohol	37
3.5.8	Røyking	38
3.5.9	Annen ugunstig helseatferd	39
3.5.10	Mestringstro (self-efficacy)	40
3.5.11	Selvrapportert psykisk helse	42
3.5.12	Hjelpsøkeatferd	43
3.5.13	Elevens vurdering av tilgjengeligheten til helsetjenestene	45
4	Oppsummering og konklusjon.....	47
5	Referanser	50

Tabelloversikt

Tabell 1	Oversikt over videregående skoler og antall elever som deltar i undersøkelsen.	18
Tabell 2	Utvalget elever etter utdanningsprogram og hybelboerstatus.	21
Tabell 3	Utdanningsnivå hos foreldre til elever i undersøkelsen.	21
Tabell 4	Foresattes utdanningsnivå. Prosentandel elever som har foreldre med høyere utdanning	22
Tabell 5	Hybelboernes grad av kontakt med familie og venner.	23
Tabell 6	Trivsel med å bo på hybel.	24
Tabell 7	Elevenes planer for videre utdanning.	25
Tabell 8	Elevenes planer for første år etter videregående utdanning.	26
Tabell 9	Kontakt med rådgivningstjenesten i løpet av skoleåret.	26
Tabell 10	Årsaker til kontakt med rådgivningstjenesten	27
Tabell 11	Elevenes vurdering av skolemiljøet og trivsel. Alle elever (n=1161)	28
Tabell 12	Skolemiljøet og trivsel. Prosentandel elever som har svart "stemmer helt"/"stemmer i noen grad" på ulike utsagn.	29
Tabell 13	Hybelboeres vurdering av skolemiljøet og trivsel. Elever i Nordland og elever i andre fylker.	30
Tabell 14	Fritidsaktiviteter. Alle elever (n=1161). Prosentandel.	31
Tabell 15	Prosentandel elever som "ofte"/"hver dag" gjør ulike fritidsaktiviteter.	32
Tabell 16	Forekomst av fysiske helseplager siste seks måneder. Antall og prosentandel rapporterte plager (n=883).	33
Tabell 17	Varighet av fravær fra skolen på grunn av fysiske plager.	34
Tabell 18	Varighet av fravær fra skolen på grunn av fysiske plager. Hybelboere og elever som bor hjemme.	34
Tabell 19	Medisinbruk blant elevene (n=1161). Prosentandel elever.	35
Tabell 20	Elevenes kostholdsvaner. Prosentandel elever.	35
Tabell 21	Sammenligning av skårer på kostholdsindekser for elever på hybel og elever som bor hjemme.	36
Tabell 22	Elevenes alkoholvaner.	37

Tabell 23	Elevenes alkoholvaner. Prosentandel elever som drikker alkohol i helgene eller oftere.	38
Tabell 24	Røyking. Prosentandel elever	39
Tabell 25	Bruk av narkotika og selvskading blant elevene.	40
Tabell 26	Svarfordeling for påstander som måler elevenes mestringstro (n=1161). Prosentandel	41
Tabell 27	Gjennomsnittsskårer (mean) på indeks for mestringstro.	41
Tabell 28	Gjennomsnittsskårer (mean) på indeks for mestringstro. Sammenligning mellom hybelboere i Nordland og hybelboere i andre fylker.	42
Tabell 29	Selvrapportert psykisk helse. Prosentandel elever.	42
Tabell 30	Elevenes rapportering av i hvilken grad de blir forstyrret/plaget av psykiske vansker.	43
Tabell 31	Prosentandel elever som rapporterer å ha psykiske vansker som forstyrrer en god del eller mye. Etter hybelboerstatus og utdanningsprogram.....	43
Tabell 32	Aktører/instanser elever med psykiske vansker har hatt kontakt med siste seks måneder (n=193).	44

Figuroversikt

Figur 1	Faktorer relatert til trivsel med å bo på hybel.	24
Figur 2	Svarfordeling på spørsmål om elevene er fornøyde med hjelpen de har fått fra rådgiver.....	27
Figur 3	Prosentandel elever som utfører de ulike fritidsaktivitetene "ofte".....	31
Figur 4	Prosentandel elever som trener mer enn en gang i uka. Etter utdanningsprogram og hybelboerstatus.	33
Figur 5	Gjennomsnittsskårer på indeksen "sunt kosthold" etter utdanningsprogram og hybelboerstatus.	37
Figur 6	Inntak av alkohol i helgene eller oftere. Etter utdanningsprogram og hybelboerstatus.	38
Figur 7	Andel elever som røyker. Etter utdanningsprogram og hybelboerstatus.	39
Figur 8	Forekomst av selvskading og bruk av narkotika	40
Figur 9	Hjelpsøkeatferd blant elever som forstyrres en god del/mye av psykiske vansker	44
Figur 10	Svarfordeling på spørsmålet om hvor lett/vanskelig det er å søke hjelp for henholdsvis fysiske og psykiske plager.	45

Sammendrag

Mål

Hovedmålet med undersøkelsen er å få økt kunnskap om levekårsmessige forhold blant ungdom som bor på hybel mens de er under videregående opplæring. Denne kunnskapen skal benyttes som et grunnlag for beslutninger om tiltak som kan bidra til at flere ungdommer gjennomfører videregående opplæring, samt tiltak som kan bedre helsetilstanden i denne gruppen.

Metode og utvalg

Levekårsundersøkelsen er basert på en spørreundersøkelse blant elever i videregående skoler i Nordland våren 2010.

Datamaterialet omfatter i alt 10 videregående skoler beliggende i 10 ulike kommuner i Nordland. I alt 1161 elever deltok spørreundersøkelsen, hvorav 320 bor på hybel. De fleste elevene som har besvart undersøkelsen går på yrkesfaglige utdanningsprogram. Elevene er i hovedsak i aldersgruppen 16-18 år (81 %) og går på 1. (42 %) eller 2. trinn (35 %).

Resultater

Hybeltilværelsen

De aller fleste hybelboerne (82 %) bor alene hos en privat utleier, mens ti prosent oppgir at de bor i et privat hybelhus sammen med andre ungdommer. Fem prosent har hybel hos slektninger, mens tre prosent oppgir at de har hybel "annet sted".

I alt oppgir 19 prosent av elevene at de bor på en liten hybel, mindre enn 12 m², mens 36 prosent oppgir middels størrelse på hybelen (12-18m²). Det er en forholdsvis stor andel av elevene (44 %) som oppgir at de bor i romslige hybler/hybelleiligheter (over 18 m²).

Sju prosent oppgir at de har bodd på hybel mindre enn seks måneder, mens 58 prosent har vært hybelboere fra 6- 12 måneder. Omlag en tredjedel (35 %) har lengre erfaring som hybelboere (mer enn ett år).

Litt over halvparten av elevene reiser hjem til familien en eller flere ganger i uka. Omlag en av fem elever er hjemme sjeldnere enn en gang i måneden. Det er forholdsvis uvanlig at elevene får besøk på hybelen av noen i familien. Nær en av tre oppgir at dette skjer mindre enn en gang i måneden. De aller fleste elevene har imidlertid relativt hyppig kontakt med familien per telefon, - en til flere ganger i uka. Elevene har gjerne besøk av venner på hybelen. Nær tre av fire oppgir at dette skjer en eller flere ganger i uka.

Elevene fordeler seg i tre omtrent like store grupper når det gjelder vurdering av trivsel på hybelen; de som trives henholdsvis mindre bra, bra og veldig bra. Andel elever som trives med å bo på hybel er statistisk signifikant høyere ved skoler som ligger i kommuner med relativt få innbyggere, sammenlignet med skoler i større kommuner.

Utdanning og fremtidsplaner

Det ikke er vesentlige forskjeller mellom elever som bor på hybel og de som bor hjemme med hensyn til planer for videre utdanning. Andel elever som planlegger å jobbe etter videregående utdanning er imidlertid betydelig høyere blant elever som bor på hybel, sammenlignet med de som

bor hjemme. Det er ikke forskjeller mellom hybelboere og hjemmeboere når det gjelder bruk av rådgivningstjenesten på skolen.

Skolemiljø og trivsel

Det er i svært liten grad forskjeller mellom elever som bor på hybel og de som er hjemmeboende med hensyn til deres vurderinger av skolemiljøet og trivsel.

Noen elever føler seg ensomme på skolen. Blant elever som går på allmennfaglige studieretninger er andel elever som føler seg ensomme statistisk signifikant høyere blant de som bor på hybel, enn de som bor hjemme

Fritidsaktiviteter

Andel elever som rapporterer at de spiller data "ofte" er høyere blant elever på yrkesfag, sammenlignet med de som går på allmennfag. Andel elever som fester "ofte" er også statistisk signifikant høyere blant yrkesfagelevne

Andel elever som leser bøker er høyere blant elever på allmennfag, enn de som går på yrkesfag. Blant elever på yrkesfag er det en statistisk signifikant høyere andel hybelboere som ofte fester, sammenlignet med de som bor hjemme. Andel som trener mer enn en gang i uka er høyere blant de som går på allmennfag, enn blant elever på yrkesfag. Blant elever på yrkesfag er denne andelen høyere blant de som bor hjemme, enn blant hybelboerne.

Fysiske helseplager

En av tre elever rapporterer at de i løpet av de seks siste månedene har vært plaget av en eller flere av følgende plager: hodepine, vondt i nakke/skuldre, magesmerte, ryggsmarter eller søvnproblemer. Andel elever med en eller flere av disse plagene er omtrent like stor blant hybelboerne, som blant de som bor hjemme. Det er ikke forskjeller mellom elever på yrkesfag og allmennfag når det gjelder forekomst av slike plager.

Kostholdsvaner

Det er tydelige forskjeller mellom elever på yrkesfaglige og allmennfaglige studieretninger når det gjelder kostholdsvaner. Elever på yrkesfag spiser mindre sunn mat og mer usunn mat enn de som går på allmennfag. Dette er uavhengig av om de bor på hybel eller ikke. Blant elever på allmennfag spiser de som bor hjemme oftere sunn mat enn de som bor på hybel.

Ugunstig helseatferd

Elever på yrkesfaglige linjer har et statistisk signifikant hyppigere inntak av alkoholholdige drikker, enn elever som følger allmennfaglig studieretning. Andel elever som drikker alkohol i helgene eller oftere, er statistisk signifikant høyere blant elever som bor på hybel, enn blant de som bor hjemme.

Andel elever som røyker er statistisk signifikant høyere blant elever på yrkesfag, enn blant elever på allmennfag. Det er ingen forskjell mellom hybelboere og øvrige elever når det gjelder andel som røyker.

Det er en statistisk signifikant høyere andel elever som bruker narkotika blant elever på yrkesfag sammenlignet med de som går på allmennfag. Selvsykdom forekommer også hyppigere i den førstnevnte gruppen. Det er ikke statistisk signifikante forskjeller mellom elever som bor på hybel og de som bor hjemme når det gjelder forekomst av selvsykdom og bruk av narkotika.

Mestringstro (self-efficacy) og psykisk helse

Blant elever på yrkesfag har hybelboere en statistisk signifikant høyere gjennomsnittsskåre på en indeks for mestringstro, sammenlignet med elever som bor hjemme.

Resultatene viser at det er en statistisk signifikant høyere andel elever som plages av psykiske vansker blant yrkesfagelever, sammenlignet med elever på allmennfag. Det er ingen forskjeller i forekomst av psykiske vansker mellom elever som bor på hybel og de som bor hjemme.

Det er en forholdsvis stor andel av elevene som ikke har oppsøkt hjelp i sammenheng med de psykiske vanskene de opplever å ha. Elevene rapporterer også at de opplever det som mer vanskelig å skulle søke hjelp for psykiske vansker - enn for fysiske helseplager.

Konklusjon

Undersøkelsen viser at de fleste elever trives med hybeltilværelsen, og har hyppig kontakt med venner. Samtidig har vi funn som tyder på at noen hybelboere kan føle seg ensomme. Resultatene viser dessuten at elever på yrkesfaglige linjer kommer mer ugunstig ut enn andre elever når det gjelder aktiviteter, livsstil og selvvurdert psykisk helse. Undersøkelsen dokumenterer at elever på yrkesfag, og spesielt de som bor på hybel blant disse, bør få økt oppmerksomhet i det forebyggende helsearbeidet.

1 Innledning

Levekårsundersøkelsen er ledd i Nordland fylkeskommunes handlingsplan for folkehelsearbeid 2008-2011. Handlingsplanen legger vekt på å benytte dagliglivets arenaer i målrettet helsefremmende og forebyggende arbeid. Skolen er en viktig arena for helsefremmende arbeid for barn og unge. Gjennomføring av en levekårsundersøkelse for hybelboere under videregående opplæring er ett av flere tiltak som er beskrevet under tiltaksplanen for videregående opplæring.

Situasjonen for unge hybelboere i Nordland er også et tema som opptar organisasjonen Ung i Nordland. I januar 2010 møtte ungdom fra Nordland Barneombudet for å formidle sine erfaringer, og fremme forslag til tiltak som kan forbedre den generelle situasjonen for unge hybelboere. De forholdene som elevene mente var spesielt utfordrende med hybeltilværelsen var trang økonomi og dårlig tilgang på gode hybler. Elevene påpekte videre at mange av de som flytter på hybel under videregående opplæring er umodne, og finner det utfordrende å skulle klare seg selv uten noen direkte støtte, bistand og sosial kontroll fra foreldrene. De fremholdt at dette gjerne får konsekvenser både for søvn og kosthold. Muligheter for fellesskap og samvær med andre elever som bor på hybel, samt oppfølging fra lærerne og skolen ble trukket frem som svært viktige faktorer for å trives som hybelboer og på skolen.

Resultater fra tidligere undersøkelser viser at ungdom som bor på hybel en viktig målgruppe for forebyggende innsats for helse og livsstil. En studie gjennomført blant elever ved videregående skoler i Sogn- og Fjordane viste at hybelboere rapporterte mer helserelatert risikoatferd enn elever som bodde hjemme. Det ble funnet tydelige forskjeller både i forhold til røyking, rusmiddelbruk, kosthold og fysisk aktivitet. Risikofylt helseatferd forekom spesielt blant elever ved yrkesfaglige linjer (Breidablikk & Meland, 2001).

Sammenlignet med andre land, er det forholdsvis mange i Norge som ikke fullfører videregående opplæring. Fylkesvis statistikk over status fem og seks år etter skolestart for årskullet 2001/2002, viser at prosentandelen av de som har fullført er lavest i de tre nordligste fylkene (Utdanningsdirektoratet, 2008). De som slutter er en sammensatt gruppe, og årsakene til bortvalg kan være relatert til faktorer både i, - og utenfor skolen. Det er funnet en klar sammenheng mellom frafall og lavt utdanningsnivå hos foreldre, innvandringsbakgrunn, kjønn (gutt), yrkesfaglig studieretning og bo- situasjon (Utdanningsdirektoratet, 2009; Markussen et al., 2008).

Denne undersøkelsen er gjennomført for å få mer kunnskap om levekårsmessige forhold og skoletrivsel blant elever i Nordland som bor på hybel under videregående opplæring.

2 Mål og metode

2.1 Mål

Hovedmålet med undersøkelsen er å få økt kunnskap om levekårsmessige forhold blant ungdom som bor på hybel mens de er under videregående opplæring. Denne kunnskapen skal benyttes som et grunnlag for beslutninger om tiltak som kan bidra til at flere ungdommer gjennomfører videregående opplæring, samt tiltak som kan bedre helsetilstanden i denne gruppen.

Det er lagt vekt på å kartlegge livsstilsfaktorer som berører de sentrale satsningsområdene i Nordland fylkeskommunes handlingsplan for folkehelsearbeid 2008-2011.

2.2 Fremgangsmåte

Invitasjon til skoler i Nordland

Levekårsundersøkelsen er basert på en spørreundersøkelse blant elever i videregående skoler i Nordland våren 2010. I en innledende planleggingsfase av prosjektet, høsten 2009, kontaktet vi aktuelle skoler i Nordland der vi ba om opplysninger om elevantall og andel hybelboere. I alt 12 av de 17 skolene som ble kontaktet svarte på denne henvendelsen. De 12 skolene varierte med hensyn til størrelse (totalt elevantall) og geografi, og vi fant det hensiktsmessig å basere undersøkelsen på dette skoleutvalget. Invitasjon til å delta i undersøkelsen ble sendt til skolene i januar 2010. Vedlagt invitasjonen var et brev fra Utdanningsavdelingen Nordland fylkeskommune, der man oppmuntret skolene til å delta. Skolene ble bedt om å tilbakemelde navn på kontaktperson ved skolen for gjennomføring av undersøkelsen. Vi mottok positiv tilbakemelding om deltakelse og kontaktinformasjon fra 11 av de 12 skolene som ble forespurt.

Prosedyrer for gjennomføring av undersøkelsen ved skolene

Personvernombudet for forskning (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste) vurderte prosjektet og ga tilråding til gjennomføring.

Materiell for levekårsundersøkelsen og beskrivelse av prosedyrer for gjennomføring ble sendt til kontaktperson ved skolene 1. mars 2010. I tillegg til spørreskjema og svarkonvolutter, omfattet materiellet konvolutter for innsamling av elevenes svar, samt ferdigfrankert adressekort for å returnere svarkonvoluttene samlet til SINTEF. I forkant av undersøkelsen fikk elever/foresatte utdelt et informasjonsskriv som presiserte hensikten med undersøkelsen, hvordan den skulle gjennomføres, og at deltakelse var frivillig.

Kontaktperson ved skolen ble bedt om å være behjelpelig med gjennomføring av undersøkelsen. Dette innebar å informere lærere og elever, dele ut og samle inn besvarte spørreskjema fra klassene/gruppene samt returnere dette til SINTEF. Vi oppfordret skoler med mer enn 250 elever til å delta med tre klasser/grupper fra hvert trinn. De kunne selv velge hvilke klasser/gruppe som skulle delta. Vi presiserte imidlertid at det var ønskelig at skolen valgte klasser/grupper der andel elever som bor på hybel var forholdsvis høy. Ved små skoler med totalt elevantall under 150 ble samtlige elever bedt om å delta. Store skoler (mer

enn 250 elever) fikk tilsendt 250 spørreskjema, mens mindre skoler fikk tilsendt skjema svarende til det totale elevantallet. En skole tilbakemeldte at de nettopp hadde deltatt i en tilsvarende spørreundersøkelse, og at de derfor ønsket å begrense deltakelsen til en vg2 klasse. Denne skolen fikk etter avtale tilsendt 15 spørreskjema.

Vi anbefalte skolene å sette av ca 30 minutter av en skoletime til undersøkelsen. Skolen kunne fritt velge et passende tidspunkt for gjennomføring, i perioden fra uke 9 til uke 18. Frist for retur av utfylte skjema var 7. mai. 2010.

Spørreskjemaet

Spørreskjemaet ble utformet som et femsiders hefte. Følgende overordnede tema ble besvart av alle elevene uavhengig av bosituasjon: demografiske opplysninger, utdanning og fremtidige planer, skolen og skolemiljøet, fritid, helse og livsstil, mestring og psykisk helse. Elever som bodde på hybel svarte i tillegg på en del spørsmål om ulike forhold ved hybeltilværelsen (antall år, størrelse og inntretning, økonomi, kontakt med familie og venner, trivsel).

Spørreskjemaet var til en viss grad basert på måleinstrumenter og spørsmål som er prøvd ut tidligere i norske ungdomsundersøkelser. Dette gir muligheter til å sammenligne resultater som fremkommer for ungdom i Nordland med resultater for ungdommer i andre deler av landet (se 2.4 Analyser).

2.3 Utvalget

Datamaterialet omfatter i alt 10 videregående skoler beliggende i 10 ulike kommuner i Nordland. Kommunene varierer i befolkningstørrelse, og representerer både de minste, mellomstore og største kommunene i Nordland. Det totale elevantallet ved skolene varierer fra litt under 100, – til over 1000 elever. Andel av elevene som bor på hybel varierer fra 17 - til 37 prosent mellom skolene.

I alt 1161 elever deltok i spørreundersøkelsen, hvorav 320 bor på hybel (28 %). Tabellen under gir en oversikt over skolene som deltar, elevtallet, andel hybelboere, samt antall elever som deltok i undersøkelsen.

Tabell 1 Oversikt over videregående skoler og antall elever som deltar i undersøkelsen.

Skole	Totalt elevtall	Pst. elever på hybel	Skole-kommune	Befolkning i kommunen	Ant. elever i undersøkelsen	Ant. hybelboere i undersøkelsen
Lødingen ³	90	35	Lødingen	2 242	11	11
Andøy	150	25	Andøy	5 078	121	31
Meløy ²	241	36	Meløy	6 622	136	34
Sandnessjøen	400	25	Alstadhaug	7 207	78	10
Brønnøysund	425	26	Brønnøy	7 535	186	40
Hadsel	474	36	Hadsel	7 970	177	63
Fauske	444	19	Fauske	9 480	92	48
Vest-Lofoten	652	19	Vestvågøy	10 710	124	20
Bodin	1098	19	Bodø	46 049	98	36
Saltdal	250	17	Rognan	4 710	138	27
<i>Totalt</i>	<i>4224</i>				<i>1161</i>	<i>320</i>

²Meløy vgs. har tre avdelinger: Avd. Inndyr har 29 elever, hvorav 83 prosent bor på hybel) ligger i Gildeskål kommune (2 046 innb.). Ved Avd. Ørnes og Glomfjord (Meløy kommune) bor henholdsvis 19 og 36 prosent av elevene på hybel.

2.4 Analyser

Innledningsvis gir vi en deskriptiv beskrivelse av det elevutvalget. Videre presenteres demografiske kjennetegn ved elever som bor på hybel, samt ulike forhold ved hybeltilværelsen (antall år, størrelse og inntretning, økonomi, kontakt med familie og venner, trivsel).

Når vi har frekvensdata benytter vi Chi-kvadrat tester for å bestemme om det er signifikante forskjeller mellom elever som bor på hybel og de som bor hjemme. Verdier på kontinuerlige variables sammenlignes ved bruk av t-tester. Vi utfører separate analyser for elever som går på henholdsvis yrkesfaglige – og studieforberedende utdanningsprogram.

For noen variabler har vi mulighet til å sammenligne resultater for hybelboere i Nordland med hybelboere i andre fylker. Vi benytter et datasett som SINTEF, på oppdrag fra Helsedirektoratet, har innsamlet gjennom prosjektet *Psykisk helse i skolen* (se Andersson et al., 2009; 2010). Dette materialet omfatter i alt 2561 elever i videregående skole, hvorav 285 elever (11 %) bor på hybel. Hybelboerne som har deltatt i prosjektet Psykisk helse i skolen fordeler seg mellom 12 fylker, de fleste er imidlertid elever ved videregående skoler i Sogn og Fjordane, Nord-Trøndelag og Aust-Agder (65 %).

3 Resultater

3.1 Demografiske kjennetegn ved elevene i undersøkelsen

Spørreundersøkelsen omfatter totalt 1161 elever, hvorav 320 bor på hybel. Fordi vi ikke vet hvor mange spørreskjema som ble utdelt ved den enkelte skole kan vi ikke beregne den eksakte svarprosenten på elevnivå. Svarprosent basert på antall utsendte skjema er 56 prosent.

I utvalget er det en høyere andel gutter (60 %) enn jenter. Gutter utgjør hele 73 prosent av utvalget elever som bor på hybel. De fleste elevene i utvalget er i aldersgruppen 16-18 år (81 %) og går på 1. (42 %) eller 2. trinn (35 %). Dette gjelder også utvalget hybelboere, der 76 prosent er i aldersgruppen 16-18 år og går på henholdsvis 1. (27 %) eller 2. (48 %) trinn.

Tabell 2 viser utvalget elever i undersøkelsen etter hybelboerstatus og utdanningsprogram.

Tabell 2 Utvalget elever etter utdanningsprogram og hybelboerstatus.

	Antall (prosent) elever		
	Yrkesfaglig studieretning	Allmennfaglig studieretning	Totalt
Bor på hybel	254 (80)	65 (20)	320
Bor hjemme	509 (62)	313 (38)	841
Totalt	763 (66)	378 (33)	1161

De fleste elevene som har besvart undersøkelsen går på yrkesfaglig utdanningsprogram (66 %). Andel elever som følger yrkesfaglig utdanningsprogram er betydelig høyere blant de som bor på hybel (80 %) enn blant de som bor hjemme (62 %) ($\chi^2=34,7$, $p<0,001$).

Tabellen under viser utdanningsnivået for foreldre til elever som deltar i undersøkelsen.

Tabell 3 Utdanningsnivå hos foreldre til elever i undersøkelsen.

Utdanning	Prosentandel elever		
	Hele utvalget (n=1074)	Hybelboere (n=299)	Hjemmeboende (n=775)
Ungdomsskole, grunnskole	9	12	8
Videregående skole med yrkesfag, yrkesskole	33	36	31
Videregående skole, allmennfag	13	14	13
Høgskole/universitet mindre enn 4 år	23	20	24
Høgskole/universitet mer enn 4 år	22	17	24
Totalt	100	100	100

Note. Spørsmålet er ubesvart for 87 elever. Gjelder den av foreldrene med høyest utdanning.

Andel elever som har foreldre med høyere utdanning (høgskole/universitetsutdanning) er statistisk signifikant lavere for elever som bor på hybel, sammenlignet med de som bor hjemme ($\chi^2=9,8$, $p<0,01$).

For å undersøke om dette varierer med elevenes valg av studieretning har vi også sammenlignet foresattes utdanningsnivå mellom hybelboere på yrkesfaglig og allmennfaglige studieretninger. Dette er presentert i Tabell 4.

Tabell 4 Foresattes utdanningsnivå. Prosentandel elever som har foreldre med høyere utdanning

Alle elever		Elever på yrkesfag		Elever på allmennfag	
På yrkesfag (n=698)	På allmennfag (n=358)	På hybel (n=234)	Bor hjemme (n=464)	På hybel (n=63)	Bor hjemme (n=295)
37 %	59 %	34 %	39 %	48 %	62 %
$\chi^2=47,4$ **		$\chi^2=1,4$		$\chi^2= 4,5^*$	

Note ** $p<0,001$; * $p<0,05$.

Det fremgår at andel elever som har foreldre med høyere utdanning er høyere blant de som følger allmennfaglige studieretninger, enn de som går på yrkesfag. Når det gjelder elever på allmennfag er det en høyere andel elever som har foreldre med høy utdanning blant elever som bor hjemme sammenlignet med de som bor på hybel.

3.2 Hybeltilværelsen

I spørreskjemaet ble det presisert at eleven skulle definere seg selv som *hybelboer* dersom han/hun bodde borte fra hjemmet, på hybel, i hybelhus, internat eller leilighet. Hybelboerne ble bedt om å svare på en rekke spørsmål vedrørende hybeltilværelsen. I dette delkapitlet presenterer vi resultater fra denne delen av undersøkelsen.

3.2.1 Erfaring som hybelboer

Spørsmålet om hvor lenge en har bodd på hybel er besvart av 314 elever. Sju prosent oppgir at de har bodd på hybel mindre enn seks måneder, mens 58 prosent har vært hybelboere fra 6- 12 måneder. Omlag en tredjedel av utvalget (35 %) har lengre erfaring som hybelboere (mer enn ett år).

3.2.2 Type hybel- og hybelens innretning

De aller fleste (82 %) har hybel hos en privat utleier. Litt over halvparten (56 %) bor alene på hybel, mens de øvrige bor på hybel/leilighet sammen med flere andre ungdommer.

På spørsmålet om hvor stor hybelen er, oppgir 19 prosent at de bor på en liten hybel, mindre enn 12 m², mens 36 prosent oppgir middels størrelse på hybelen (12-18m²). Det er en forholdsvis stor andel av elevene (44 %) som oppgir at de bor i romslige hybler/hybelleiligheter (over 18 m²).

3.2.3 Finansiering av hybelen

Samtlige elever oppgir at de finansierer boligen gjennom stipend. Noen mottar i tillegg bidrag fra foresatte (42 %), har tatt opp studielån (8 %), eller har deltidsjobb (20 %), - for å dekke bo-utgiftene.

3.2.4 Reiseavstand og kontakt med familie og venner

Elevene har en reiseavstand hjem til familien som varierer fra under en time (20 %), til mer enn fire timer (29 %). Det er omtrent like mange som må reise en til to timer (28 %) og to til fire timer (23 %) for å komme hjem. I tabellen under fremgår det i hvilken grad elevene har kontakt med familie og venner.

Tabell 5 Hybelboernes grad av kontakt med familie og venner.

Spørsmål	Prosentandel elever			
	Mindre enn 1 gang pr mnd	1-2 ganger pr mnd	Ca en gang i uka	Flere ganger i uka
Hvor ofte reiser du vanligvis hjem til familien din? (n=317)	22	25	47	7
Hvor ofte får du vanligvis besøk på hybelen din av noen i familien? (n=313)	73	18	7	2
Hvor ofte snakker du vanligvis i telefonen med dine foreldre eller andre i familien? (n=317)	2	6	31	61
Hvor ofte har du vanligvis besøk av venner på hybelen/leiligheten din? (n=317)	14	14	23	50

Vi ser at litt over halvparten av elevene reiser hjem til familien en, - eller flere ganger i uka. Omlag en av fem elever er hjemme sjeldnere enn en gang i måneden.

Det er forholdsvis uvanlig at elevene får besøk på hybelen av noen i familien. Nær en av tre oppgir at dette skjer mindre enn 1 gang i måneden. De aller fleste elevene har imidlertid relativt hyppig kontakt med familien per telefon, - en til flere ganger i uka.

Elevene har gjerne besøk av venner på hybelen. Nær tre av fire oppgir at dette skjer en eller flere ganger i uka.

3.2.5 Deltakelse i aktiviteter i regi av skolen

Noen videregående skoler tilbyr aktiviteter utenom skoletid for elever som bor på hybel. I alt 30 prosent av elevene oppgir at de har deltatt på slike arrangement. På spørsmålet om i hvilken grad de synes dett var et godt tilbud svarer 43 prosent at de i stor grad er fornøyde med tilbudet. De fleste (51 %) svarer at de i noen grad likte dette. De øvrige seks prosent av elevene mener at dette i liten grad representerer et nyttig tiltak for hybelboerne.

3.2.6 Trivsel med å bo på hybel

Tabellen under gjengir svarfordelingen på spørsmålet hvordan elevene trivsel med å bo på hybel.

Tabell 6 Trivsel med å bo på hybel.

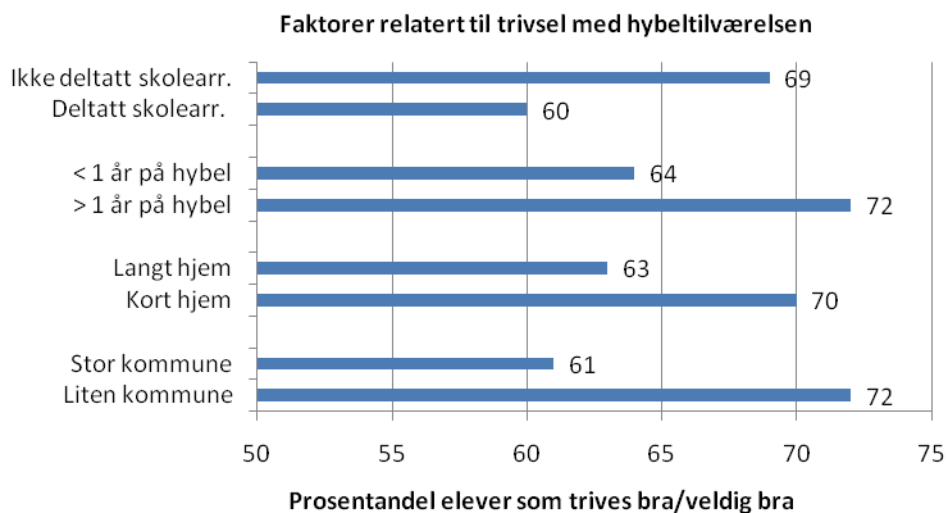
Hvordan trives du med å bo på hybel?	Antall elever	Pst. elever
Veldig dårlig	22	7
Sånn passe	84	26
Bra	110	34
Veldig bra	102	32
Ubesvart	2	<1
<i>Totalt</i>	<i>320</i>	<i>100</i>

Vi ser at elevene deler seg i tre omtrent like store grupper; de som trives henholdsvis mindre bra, bra og veldig bra.

En tilleggsanalyse viser at det ikke er forskjeller i trivsel mellom elever som bor på hybel alene og de som bor på hybel/i leilighet sammen med flere andre ungdommer.

Vi skal i det følgende se nærmere på andre faktorer som kan være relatert til denne variasjonen i trivsel. Vi har studert følgende mulige forklaringsfaktorer: erfaring som hybelboer, reiseavstand hjem, og størrelse på skolekommunen (antall innbyggere).

I analysene har vi skilt mellom hybelboere som trives henholdsvis veldig dårlig/sånn passe, og bra/veldig bra. Videre skiller vi mellom elever som har bodd henholdsvis mindre enn – og mer enn ett år på hybel, og elever som har henholdsvis mer eller mindre enn 2 timers reiseavstand hjem. For å undersøke om trivsel er relatert til størrelse på skolekommunen, har vi delt elevgruppen inn i de som bor i kommuner med mer – eller mindre enn 7535 innbyggere (median for kommunene som er representert). Resultatene fremgår av figuren under.



Figur 1 Faktorer relatert til trivsel med å bo på hybel.

Vi ser at prosentandel elever som trives godt med å bo på hybel er noe høyere blant de som ikke har deltatt på aktiviteter for hybelboere i regi av skolen, sammenlignet med de som ikke har deltatt på dette. Forskjellen mellom gruppene er imidlertid ikke statistisk signifikant ($\chi^2 = 2,6$, $p = 0,1$).

Videre ser vi en tendens til at andel elever som trives på hybelen er høyere blant elever som har lengre, – sammenlignet med kortere erfaring med å bo på hybel, og blant de som har relativt kort reisevei hjem.

Resultatene viser at andel elever som trives med å bo på hybel er statistisk signifikant høyere ved skoler som ligger i kommuner med relativt få innbyggere, sammenlignet med skoler i større kommuner ($\chi^2 = 4,2$ $p = 0,04$).

3.2.7 Utdanning og fremtidsplaner

I spørreskjemaet er det stilt flere spørsmål relatert til utdanning og skole. Dette omfatter elevens planer for videre utdanning, planer for første år etter videregående skole, samt kontakt med rådgiver på skolen. Det er dessuten stilt en rekke spørsmål som gir mål på elevenes trivsel med skolen og skolemiljøet. I presentasjon av resultatene sammenligner vi svarfordelingen for elever som bor på hybel med de som er hjemmeboende.

Tabellen under viser fordelingen av svar på spørsmålet om hvilke planer eleven har for videre utdanning.

Tabell 7 Elevenes planer for videre utdanning

<i>Hvilke planer har du for videre utdanning?</i>	Hybelboere		Hjemmeboende	
	(Ant.)	Prosent	(Ant.)	Prosent
Høgskole/universitet, mindre enn 4 år	(37)	12	(125)	15
Høgskole/universitet, mer enn 4 år	(66)	21	(203)	24
Annen yrkesutdanning	(105)	33	(246)	29
Vet ikke	(112)	35	(267)	30
Totalt	(320)	100	(841)	100

Det ikke er vesentlige forskjeller mellom elever som bor på hybel og de som bor hjemme med hensyn til planer for videre utdanning. Andel elever som tenker å studere videre på høgskole eller universitet er noe høyere blant de hjemmeboende elevene. Nær en av tre elever er ennå usikre på hva de vil satse på.

Planer for første år etter videregående utdanning

Tabellen under viser fordelingen av svar på spørsmålet om hva eleven planlegger å gjøre første år etter videregående skole.

Tabell 8 Elevenes planer for første år etter videregående utdanning.

Hva planlegger du å gjøre det første året etter at du er ferdig med videregående skole?	Hybelboere		Hjemmeboende	
	(Ant.)	Prosent	(Ant.)	Prosent
Studere/gå på folkehøgskole	(99)	31	(303)	36
Ta et friår for å reise	(4)	1	(31)	4
Jobbe	(159)	50	(293)	35
Ta militærtjeneste	(30)	9	(108)	13
Annet	(5)	2	(27)	3
Vet ikke	(23)	7	(79)	9
Totalt	(320)	100	(841)	100

Det fremgår at prosentandel elever som planlegger å jobbe etter videregående utdanning er betydelig høyere blant elever som bor på hybel, sammenlignet med de som bor hjemme ($\chi^2=21,5$, $p<0,01$). For øvrig er det bare små forskjeller mellom gruppene.

Det er grunn til å tro at noe av forskjellen vi ser mellom hybelboer og hjemmeboende i ønsket om å jobbe etter videregående skole er relatert til at andel elever på yrkesfaglig studieretning er høyere blant hybelboerne (jf Tabell 2). For å undersøke dette nærmere har vi gjort en utvidet analyse, der utvalget er avgrenset til elever på yrkesfaglig studieretning. Resultatet viser at det også innen gruppen elever på yrkesfaglige studieretninger er en statistisk signifikant høyere andel som ønsker å jobbe etter videregående skole blant hybelboerne (60 %), enn blant de hjemmeboende (49 %) ($\chi^2=8,7$, $p<0,01$).

3.3 Bruk av rådgivertjenesten

Skolens rådgiver skal være tilgjengelig for å gi råd om fag- og yrkesvalg, samt hjelpe elever som sliter med motivasjon og trivsel i skolen. I spørreskjemaet ble det stilt spørsmål om i hvilken grad, – og evt. hvordan elevene har benyttet seg av rådgivningstjenesten. I tabellen under har vi sammenstilt resultater på spørsmål relatert til rådgivningstjenesten, for elever som bor på hybel og de som bor hjemme.

Tabell 9 Kontakt med rådgivningstjenesten i løpet av skoleåret.

Har du i løpet av skoleåret 2009/2010 hatt kontakt med rådgiver på skolen?	Hybelboere		Hjemmeboende	
	(Ant.)	Prosent	(Ant.)	Prosent
Ja	(136)	43	(370)	44
Nei, ikke hatt behov	(161)	50	(385)	46
Nei, men skulle gjerne hatt kontakt med rådgiver	(20)	6	(80)	10
Ubesvart	(2)	<1	(6)	<1
Totalt	(320)	100	(841)	100

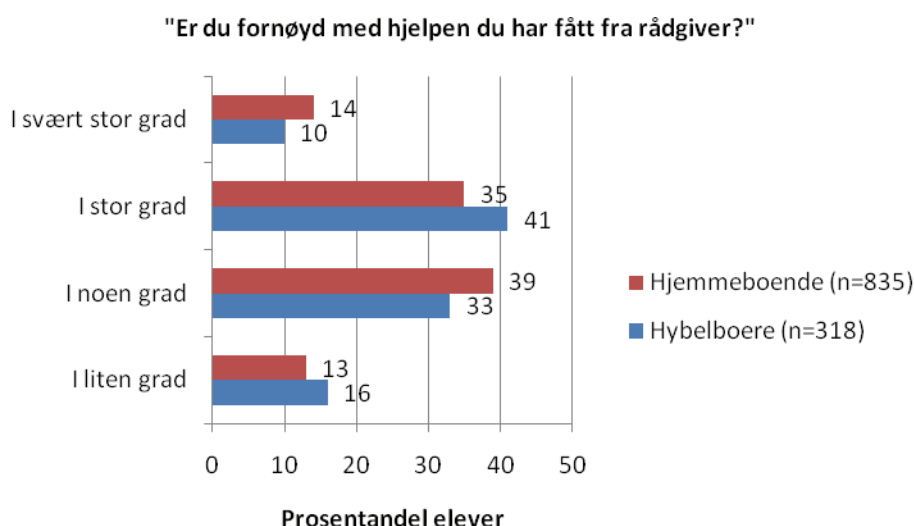
Det er ubetydelige forskjeller mellom de to gruppene i bruk av rådgivertjenesten på skolen. Omlag halvparten av elevene oppgir at de har brukt tjenesten, og omtrent like mange mener at de ikke har hatt behov for å oppsøke tjenesten.

I tabellen under fremgår hva rådgiver har bistått elevene med. Svaralternativene som ble gitt var følgende: "Nei", "Ja, litt" eller "Ja mye". Tabellen viser prosentandel elever som har svart enten "ja litt" eller "ja, mye" på de ulike spørsmålene. Andel elever som har svart "nei", eller som har ubesvart på spørsmålene fremgår ikke av tabellen.

Tabell 10 Årsaker til kontakt med rådgivningstjenesten

Har rådgiver hjulpet deg med noe av følgende?	Prosentandel hybelboere (n=136)		Prosentandel hjemmeboende (n=370)	
	Ja, litt	Ja, mye	Ja, litt	Ja, mye
Valg av fag eller studieretning	44	10	48	7
Yrkesvalg	30	3	33	6
Problemer med fag og læring	17	5	21	5
Problemer med motivasjon og trivsel	15	4	17	3
Personlige problemer	13	3	9	4
Andre saker	31	9	33	6

Det er også her ubetydelige forskjeller mellom gruppene med hensyn til hva som har vært årsaker til kontakt med rådgiver. I all hovedsak har rådgiver bistått elevene med valg av fag, studieretning og yrkesvalg. I figuren under fremgår elevenes grad av fornøydhets med hjelpen de har fått fra rådgiver.



Figur 2 Svarfordeling på spørsmål om elevene er fornøyd med hjelpen de har fått fra rådgiver.

Vi ser at det ikke er vesentlige forskjeller mellom hybelboere og de som bor hjemme når det gjelder fornøydhets med rådgivertjenesten. De aller fleste elevene er i noen, - eller stor grad fornøyd med hjelpen de har fått fra rådgiver.

3.4 Skolemiljø og trivsel

I spørreskjemaet er det formulert en rekke utsagn relatert til skolemiljøet og trivsel på skolen. Elevene har besvart dette ved å krysse av på en firedelt skala. I tabellen under viser vi fordelingen av svar på de ulike utsagnene for samtlige elever som har deltatt i undersøkelsen.

Tabell 11 Elevenes vurdering av skolemiljøet og trivsel. Alle elever (n=1161)

	Stemmer ikke	Stemmer i liten grad	Stemmer i noen grad	Stemmer helt
Det er et godt sosialt miljø på skolen (n=1154)	2	5	42	51
Jeg føler meg trygg som elev ved skolen (n=1153)	1	4	23	72
Det er god stemning i klassen (n=1151)	3	8	34	55
Jeg opplever skoledagens innhold som meningsfylt (n=1149)	4	18	53	25
Jeg trives som elev ved denne skolen (n=1149)	2	6	37	54
Jeg har mange venner i klassen (n=1140)	2	8	25	65
Jeg kjeder meg eller mistrives på skolen (n=1154)	50	35	12	3
Det hender jeg føler meg ensom på skolen (n=1149)	60	21	13	6
Jeg skulker (n=1152)	82	13	4	<1
Jeg liker skolearbeidet (n=1152)	7	21	50	22
Jeg er fornøyd med resultater på prøver (n=1157)	18	42	28	12
Jeg gleder meg til å gå på skolen (n=1157)	28	39	20	13

Elevene gir en svært god vurdering av skolemiljøet. Dette reflekteres i svarene som er gitt på de åtte første utsagnene som er presentert i tabellen. Vi ser at 80-90 prosent av elevene svarer positivt på disse forholdene. Skulking forekommer, men det synes å være svært sjelden.

De tre siste utsagnene som er gjengitt i tabellen omhandler i større grad trivsel som elev, - og med skole og fag. Det blir her en noe større variasjon i svarene som er gitt. Omlag hver fjerde elev rapporterer at de ikke liker skolefagene, og godt over halvparten av elevene (60 %) svarer at de ikke er fornøyd med resultater på prøver. Det er også forholdsvis mange (67 %) som svarer at de ikke gleder seg til å gå på skolen.

Vi har sett nærmere på elevenes svar på disse utsagnene ved å sammenligne elever som bor på hybel med elever som er hjemmeboende. I presentasjon av disse resultatene har vi summert andel elever som har svart "stemmer helt" eller "stemmer i noen grad" på de ulike utsagnene. Forskjeller mellom de to elevgruppene er testet ved bruk av Chi-kvadrattester (Tabell 12).

Tabell 12 Skolemiljøet og trivsel. Prosentandel elever som har svart "stemmer helt"/"stemmer i noen grad" på ulike utsagn.

Utsagn	Elever på yrkesfag (%)		Elever på allmennfag (%)	
	På hybel (n=507)	Hjemme (n=252)	På hybel (n=64)	Hjemme (n=310)
Det er et godt sosialt miljø på skolen	93	93	94	93
Jeg føler meg trygg som elev ved denne skolen	95	93	98	97
Det er god stemning i klassen	90	88	94	90
Jeg opplever skoledagens innhold som meningsfylt	83	79	77	72
Jeg trives som elev ved denne skolen	90	91	95	93
Jeg har mange venner i klassen	93	90	83	89
Jeg kjeder meg eller mistrives på skolen	18	13	9	15
Det hender jeg føler meg ensom på skolen	22	20	30**	14
Jeg skulker	5	6	3	3
Jeg liker skolearbeidet	75	75	73	63
Jeg er fornøyd med resultater på prøver	43	43	34	37
Jeg gleder meg til å gå på skolen	39	33	39	29

Det er i svært liten grad forskjeller mellom elever som bor på hybel og de som er hjemmeboende med hensyn til deres vurderinger av skolemiljøet og trivsel.

Noen elever føler seg ensomme på skolen. Blant elever som går på allmennfaglige studieretninger er andel elever som føler seg ensomme statistisk signifikant høyere blant de som bor på hybel, enn de som bor hjemme ($\chi^2=10,1$, $p<0,01$).

Vi ser imidlertid tendenser til at det relativt sett er flere hybelboere enn hjemmeboere som gleder seg til å gå på skolen, og som opplever skoledagens innhold som meningsfylt.

Sammenligning av hybelboere i Nordland med hybelboere i andre fylker.

Flere av utsagnene om skole og skolemiljø er tidligere benyttet i prosjektet Psykisk helse i skolen som SINTEF har gjennomført (jf. kap. 2.4). Materialet fra Psykisk helse i skolen omfatter i alt 285 elever som bor på hybel, og gir et godt grunnlag for å sammenligne svar fra elever i Nordland med svar gitt av elever på hybel andre steder i landet.

I tabellen under sammenligner vi svar på utsagn relatert til skole og skolemiljø for hybelboere i Nordland og i andre fylker. Forskjeller mellom de to utvalgene er testet ved Chi-kvadrat tester.

Tabell 13 Hybelboeres vurdering av skolemiljøet og trivsel. Elever i Nordland og elever i andre fylker.

Utsagn	Prosentandel elever som har svart "stemmer"		x ²
	Hybelboere Nordland	Hybelboere i andre fylker	
Det er et godt sosialt miljø på skolen	93	94	0,02
Jeg føler meg trygg som elev ved denne skolen	96	95	0,2
Det er god stemning i klassen	91	90	0,1
Jeg opplever skoledagens innhold som meningsfylt	82	72	8,0**
Jeg trives som elev ved denne skolen	91	90	0,4
Jeg har mange venner i klassen	91	87	2,2
Det hender jeg føler meg ensom på skolen	24	22	0,4
Jeg liker skolearbeidet	75	67	4,9*

Vi ser av tabellen at elevene i de to utvalgene svarer svært likt når de vurderer skolen og skolemiljøet. Imidlertid er det en statistisk signifikant høyere andel elever i Nordland som rapporterer at de opplever skoledagens innhold som meningsfylt ($p < 0,01$), og at de liker skolearbeidet ($p < 0,5$).

3.5 Fritid, helse og livsstil

I spørreskjemaet har elevene besvart en rekke spørsmål angående fritid, helse og livsstil. Dette omfatter venner og kjærester, ulike fritidsaktiviteter og treningsaktiviteter. I det følgende presenterer vi resultater for alle elever som har deltatt i undersøkelsen, samt sammenligner resultatene for elever på hybel og de som bor hjemme.

Vi har tidligere sett at andel elever som bor på hybel er høyere blant elever på yrkesfag, - enn på allmennfag (jf. Tabell 2). Elever som har valgt yrkesfaglige studietretninger har trolig andre interesser og atferd innen fritid, helse og livsstil enn elever som ønsker studiespesialisering. Vi kontrollerer for dette ved å gjennomføre analyser avgrenset til elever på yrkesfag.

3.5.1 Venner og kjæreste

I det totale utvalget elever svarer 33 prosent at de har kjæreste. Andel som har kjæreste er litt lavere blant hybelboerne (28 %) enn blant de som bor hjemme (35 %) ($x^2 = 7,8$, $p < 0,05$). De aller fleste elevene rapporterer at de har to eller flere venner (93 %). Andel som rapporterer at de har "ingen venner" er svært lav, både blant hybelboerne (2 %) og de som bor hjemme (2 %).

3.5.2 Fritidsaktiviteter

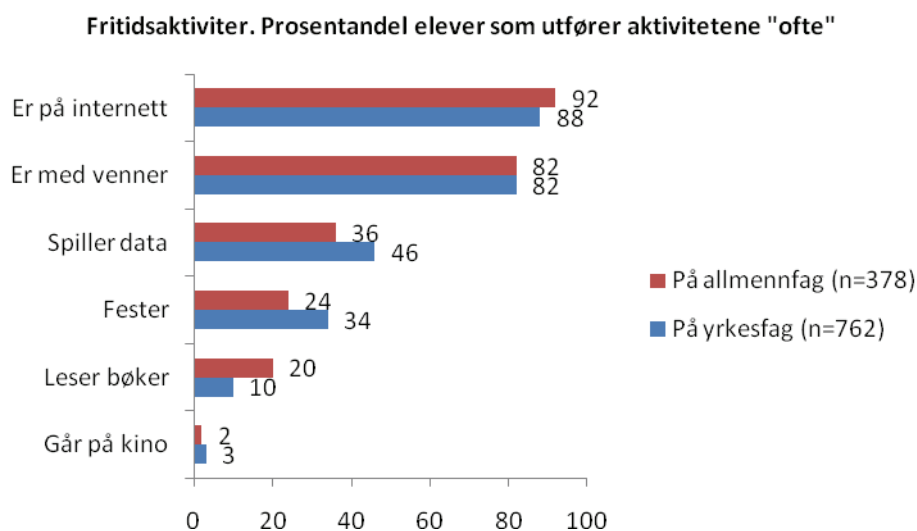
I tabellen under viser vi elevenes rapporteringer av i hvilken grad de beskjeftiger seg med ulike aktiviteter på fritiden. Svarkategoriene som er benyttet er "aldri", "sjelden", "noen ganger", "ofte" og "hver dag". Fordi vi ikke har presisert kategoriene sjelden, "noen ganger", "ofte" vil svarene gjenspeile elevens subjektive oppfatning av hvor hyppig de holder på med de ulike aktivitetene.

Tabell 14 Fritidsaktiviteter. Alle elever (n=1161). Prosentandel.

Aktiviteter	Aldri	Sjelden	Noen ganger	Ofte	Hver dag
Bruker tid på internett (n=1159)	<1	1	9	30	60
Er sammen med venner (n=1158)	<1	4	14	41	41
Spiller data (n=1152)	10	22	25	20	23
Gjør lekser	6	19	39	28	5
Leser bøker	38	31	17	10	4
Fester (n=1154)	10	19	40	29	2
Går på kino (n=1154)	13	56	26	3	0

Det fremgår at over halvparten av elevene daglig bruker tid på internett. De aller fleste er også sammen med venner "ofte" eller hver dag. Omlag en av tre elever svarer at de "ofte" fester. Det er en forholdsvis liten andel elever som svarer at de gjør lekser "ofte" eller hver dag. Dette kan henge sammen med at en stor andel av elevene i utvalget følger yrkesfaglige studieretninger, der det ikke gis lekser daglig. Det fremgår ellers at det er en forholdsvis stor andel av elevene som aldri eller "sjelden" leser bøker.

I figuren under har vi sammenstilt elever på allmennfag med elever på yrkesfag med hensyn til andel som rapporterer at de "ofte" utfører de ulike fritidsaktivitetene,



Figur 3 Prosentandel elever som utfører de ulike fritidsaktivitetene "ofte"

Andel elever som rapporterer at de ofte spiller data er høyere blant elever på yrkesfag, sammenlignet med elever på allmennfag. Forskjellen mellom elevgruppene er statistisk signifikant ($\chi^2=10,4$, $p<0,01$).

Andel elever som "ofte" fester er også statistisk signifikant høyere blant yrkesfagelevne, sammenlignet med de på allmennfag ($\chi^2=11,6$, $p<0,01$).

Andel elever som leser bøker er høyere blant elever på allmennfag, enn blant yrkesfagelevne ($\chi^2=19,3$, $p<0,001$).

I tabellen under har vi sammenstilt elever som bor på hybel og de som bor hjemme, med hensyn til hyppighet av deltakelse på de ulike aktivitetene. Vi har testet forskjeller mellom de to utvalgene i andel som har rapportert at de gjør dette ofte ("ofte"/"hver dag").

Tabell 15 Prosentandel elever som "ofte"/"hver dag" gjør ulike fritidsaktiviteter.

Aktiviteter	Elever på yrkesfag (%)		Elever på allmennfag (%)	
	På hybel (n=507)	Hjemme (n=252)	På hybel (n=64)	Hjemme (n=310)
Bruker tid på internett	91	87	95	91
Er sammen med venner	84	81	77	83
Spiller data	51	44	42	35
Gjør lekser	28	30	40	50
Leser bøker	11	10	22	20
Fester	40*	31	17	26
Går på kino	0**	5	3	2

Det er i liten grad forskjeller mellom elevgruppene med hensyn til hyppighet av de ulike aktivitetene. Imidlertid blant elever på yrkesfag er det flere hybelboere som rapporterer at de "ofte" fester, sammenlignet med de som bor hjemme ($\chi^2=5,2$, $p<0,5$). Blant yrkesfagelevne er det flere som går på kino "ofte" blant de som bor hjemme, sammenlignet med de som bor på hybel ($\chi^2=12,8$, $p<0,001$).

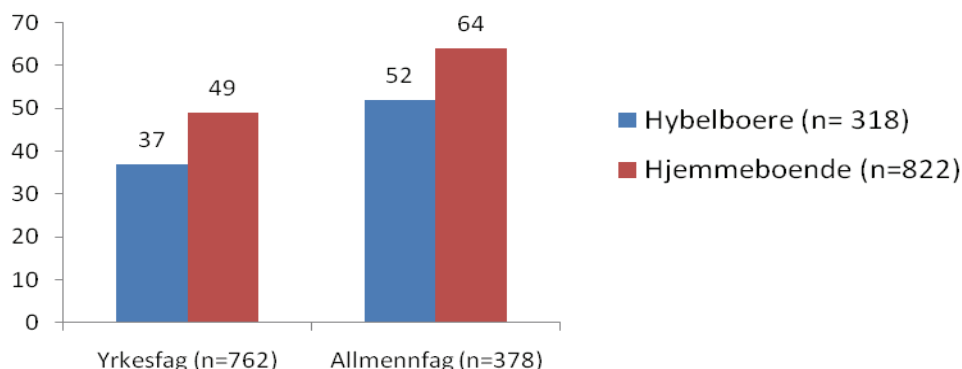
3.5.3 Treningsaktivitet

I det samlede utvalget elever rapporter 48 prosent at de trener mer enn en gang i uka. Denne andelen er betydelig lavere blant hybelboerne (40 %) enn blant de som bor hjemme (54 %), ($\chi^2=19,9$, $p<0,001$).

I analyser der vi tar hensyn til elevenes valg av studieretning, finner vi at andel som trener mer enn en gang i uka er høyere blant de som går på allmennfag (62 %), sammenlignet med de som går på yrkesfag (45 %), ($\chi^2=28,4$, $p<0,001$).

Figuren under viser illustrerer forskjeller i treningsaktiviteten mellom elevgruppene.

Prosentandel elever som trener mer enn en gang i uka



Figur 4 Prosentandel elever som trener mer enn en gang i uka. Etter utdanningsprogram og hybelboerstatus.

Blant elever på yrkesfag finner vi at andel som trener mer enn en gang i uka er høyere blant de som bor hjemme, enn blant de som bor på hybel ($\chi^2=10,7$, $p<0,01$).

Blant elever på allmennfag er det ikke forskjell i treningsaktiviteten mellom hybelboere og elever som bor hjemme ($\chi^2=3,1$).

3.5.4 Fysiske helseplager

883 elever (76 %) rapporterer at de i løpet av de seks siste månedene har vært plaget av en eller flere av følgende plager: hodepine, vondt i nakke/skuldre, magesmerter, rygg smerter eller søvnproblemer. Andel elever med en eller flere av disse plagene er omtrent like stor blant hybelboerne (74 %) som blant de som bor hjemme (77 %), og ikke forskjellig for elever på yrkesfag og allmennfag ($\chi^2=0,5$).

Hver elev har hatt mulighet til å krysse av for flere plager. Tabellen under viser antall rapporterte forekomster av de ulike helseplagene.

Tabell 16 Forekomst av fysiske helseplager siste seks måneder. Antall og prosentandel rapporterte plager (n=883).

Fysiske plager	Antall forekomster	Prosent
Hodepine	556	64
Vondt i nakke/skuldre	417	52
Magesmerter	322	43
Rygg smerter	401	50
Søvnproblemer	380	49

Det er hodepine som er hyppigst rapportert. For øvrig forekommer de andre plagene omtrent like hyppig blant elevene.

I alt 473 elever (41 %) rapporterer at plagene har medført fravær fra skolen. Andel elever som rapporterer som slikt fravær er omtrent like stor blant hybelboerne (44 %) som blant de som bor hjemme (40 %). Dette endres ikke når vi kontrollerer for yrkesfaglig studieretning.

Varighet av fravær som skyldes fysiske helseplager er presentert i Tabell 17.

Tabell 17 Varighet av fravær fra skolen på grunn av fysiske plager.

Varighet av fravær fra skolen pga fysiske plager	Antall elever	Prosentandel elever
1-2 dager	225	19
3-5 dager	121	10
6-10 dager	65	6
>10 dager	62	5
Ikke fravær fra skolen	688	59
Totalt	1161	100

Blant elever som har hatt fravær på grunn av fysiske helseplager, har varigheten av fraværet vanligvis vært på 1-2 dager. Omlag en av ti elever rapporterer at de i løpet av de siste seks månedene har hatt fravær med varighet over en skoleuke.

I tabellen under har vi sammenlignet varigheten av fraværet for elever som bor på hybel og de som bor hjemme.

Tabell 18 Varighet av fravær fra skolen på grunn av fysiske plager. Hybelboere og elever som bor hjemme.

Varighet av fravær pga fysiske plager	Elever på hybel		Hjemmeboende elever	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent
1-2 dager	60	19	165	19
3-5 dager	40	5	81	10
6-10 dager	17	5	48	6
>10 dager	23	7	39	5
Ikke fravær fra skolen	180	56	508	60
Totalt	320	100	841	100

Det fremgår av resultatene at det er små og ubetydelige forskjeller mellom hybelboere og hjemmeboende elever når det gjelder varighet av fravær fra skolen på grunn av fysiske helseplager. Supplerende analyse viser at det heller ikke er forskjeller mellom elever på yrkesfaglig – og allmennfaglig studieretning når det gjelder omfang av fravær fra skolen.

3.5.5 Bruk av medisiner

I tabellen under fremgår i hvilken grad elevene bruker medisiner.

Tabell 19 Medisinbruk blant elevene (n=1161). Prosentandel elever.

Bruker du noen av følgende medisiner?	Aldri	Av og til	Hver uke, men ikke daglig	Daglig
Smertestillende uten resept (n=1102)	39	51	8	1
Smertestillende på resept (n=1082)	81	15	2	2
Sovemedisin (n=1081)	95	3	1	1
Beroligende medisin (n=1080)	95	3	<1	1
Medisin mot depresjon (n=1080)	97	2	<1	1
Annen medisin på resept (n=1110)	67	11	4	19

Omlag en av to elever rapporterer at de "av og til" bruker smertestillende medikamenter uten resept. I underkant av 10 prosent av elevene bruker slike preparater hver uke. For øvrig rapporterer elevene om et forholdsvis lavt forbruk av medisiner. Separate analyser for elever på hybel og hjemmeboende viser at det ikke er forskjeller i omfang av medisinbruk mellom gruppene. Vi finner heller ikke vesentlige forskjeller mellom elever på yrkesfag og allmennfag når det gjelder medisinbruk.

3.5.6 Kostholdsvaner

For å få et innblikk i elevenes kostholdsvaner har vi gjennom undersøkelsen kartlagt hvor hyppig elevene spiser/drikker ulike produkter. Resultatene for alle elevene er presentert i tabellen under. Første halvdel av tabellen omfatter sunne produkter, mens siste halvdel omfatter produkter som anses å være mer usunne (høyt fett/sukkerinnhold). Tabellen under presenterer resultater av kartleggingen for alle elevene.

Tabell 20 Elevenes kostholdsvaner. Prosentandel elever.

Produkter	Prosentandel elever		
	Sjelden	I helgene	Flere dager i uka/hver dag
Frokost (n=1149)	27	5	68
Formiddagsmat (n=1147)	18	1	81
Varm middag (n=1145)	5	3	93
Kveldsmat (n=1138)	20	2	78
Frukt (n=1143)	35	5	60
Grovt brød (n=1140)	24	4	71
Fisk (n=1142)	47	12	41
Fastfood (hamburger o.l.) (n=1142)	58	25	16
Smågodt/sjokolade (n=1148)	29	41	30
Potetgull /salt snacks (n=1144)	31	42	26
Brus (n=1144)	23	27	50

Det fremgår av tabellen at de fleste elevene daglig spiser de tradisjonelle måltidene, frokost, lunsj, middag og kveldsmat. Omlag en av tre elever dropper frokosten. Mer enn halvparten av elevene rapporterer også at de spiser grovt brød og frukt flere dager i uka. Inntak av mer usunne produkter som potetgull og smågodt er for de fleste konsentrert om helgene. Imidlertid rapporterer halvparten av elevene at de drikker brus flere dager i uka.

For å teste om det er statistisk signifikante forskjeller i kostholdsvaner mellom ulike elevgrupper, har vi konstruert to kostholdsindekser: *Sunt kosthold* og *Usunt kosthold*.

Indeksen *Sunt kosthold* er konstruert ved at eleven har fått "ett poeng" (skåre) for hver av de sunne matvarene som spises ofte (flere ganger i uka/hver dag). Summen av poeng for sunne matvarer utgjør totalskåre på indeksen, der høy verdi (maks 7) indikerer sunt kosthold.

Tilsvarende har vi konstruert indeksen *Usunt kosthold* ved å summere antall "poeng" for hver av de matvarene som spises ofte (flere ganger i uka/hver dag). Høy verdi (maks 4) på indeksen *Usunt kosthold* vil da indikere høy grad av usunt kosthold.

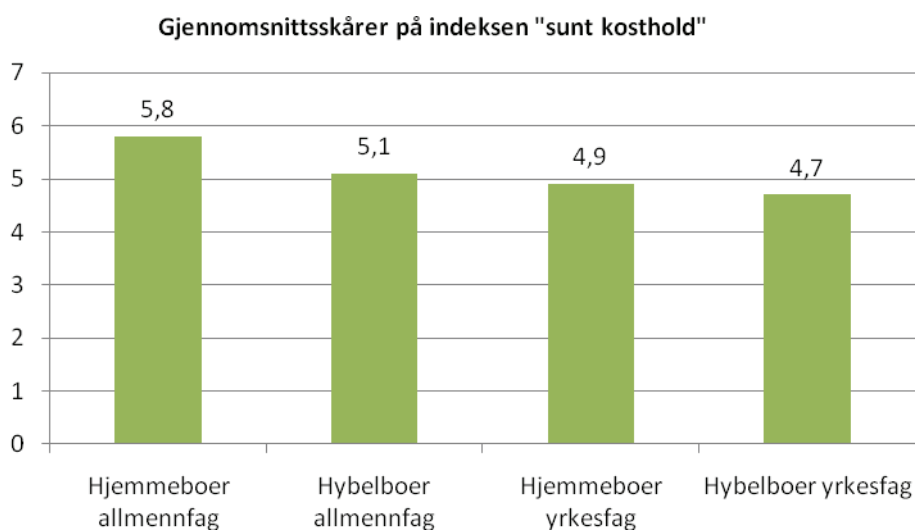
Forskjeller i skårer på de to indeksene, mellom ulike elevgrupper, er testet ved t-tester. Resultatene er fremstilt i Tabell 21.

Tabell 21 Sammenligning av skårer på kostholdsindekser for elever på hybel og elever som bor hjemme.

Indekser	<i>Elever på yrkesfag (n=762)</i>		<i>Elever på allmennfag (n=378)</i>		t
	Gjennomsnitt	(SD)	Gjennomsnitt	(SD)	
Sunt kosthold	4,8	(1,9)	5,7	(1,6)	7,2***
Usunt kosthold	1,3	(1,3)	1,0	(1,3)	-4,4***
	<i>Hybelboere på yrkesfag (n=253)</i>		<i>Hjemmeboende på yrkesfag (n=509)</i>		
	Gjennomsnitt	(SD)	Gjennomsnitt	(SD)	t
Sunt kosthold	4,7	(1,9)	4,9	(1,9)	1,6
Usunt kosthold	1,3	(1,3)	1,3	(1,3)	-0,1
	<i>Hybelboere på allmennfag (n=65)</i>		<i>Hjemmeboende på allmennfag (n=313)</i>		
	Gjennomsnitt	(SD)	Gjennomsnitt	(SD)	t
Sunt kosthold	5,1	1,8	5,8	(1,5)	3,3***
Usunt kosthold	1,0	(1,2)	1,0	(1,2)	0,01

Resultatene viser tydelige forskjeller mellom elever på yrkesfag og allmennfag med hensyn til kostholdsvaner. Elever på yrkesfag spiser mindre sunn mat og mer usunn mat, enn de som går på allmennfag. Vi ser at dette også er uavhengig av om de bor på hybel eller ikke. Blant elever på allmennfag spiser de som bor hjemme oftere sunn mat, enn de som bor på hybel.

Forskjeller i gjennomsnittsskåre på indeksen *Sunt kosthold*, mellom hybelboere og elever som bor hjemme er illustrert i figuren under.



Figur 5 Gjennomsnittsskårer på indeksen "sunt kosthold" etter utdanningsprogram og hybelboerstatus.

Figuren illustrerer at elever som bor hjemme har en høyere skåre på indeksen *Sunt kosthold*, men at dette bare gjelder for elever på allmennfag. Hybelboere på yrkesfag oppnår den laveste skåren på denne indeksen.

3.5.7 Bruk av alkohol

Tabellen under viser elevenes rapporteringer når det gjelder inntak av alkoholholdige drikker.

Tabell 22 Elevenes alkoholvaner.

Produkter	Prosentandel elever		
	Sjelden	I helgene	Flere dager i uka
Øl/vin (n=1145)	50	43	7
Rusbrus (n=1143)	69	28	3
Sprit (n=1146)	51	45	4

Det fremgår at elevene like gjerne drikker sprit, som øl og vin. Inntak av alkohol foregår i hovedsak i helgene. Det er imidlertid noen elever (6-8 %) som rapporterer at de drikker alkohol flere dager i uka.

Basert på de tre testleddene i spørreskjemaet som gjelder forbruk av alkoholholdige drikker, har vi laget en indeks for alkoholforbruk. Elever som har svart at de drikker enten øl, vin eller sprit i helgene eller flere dager i uka, får verdien 1 på denne indeksen. Elever som svarer at de drikker alkohol sjeldnere får verdien 0 på indeksen.

I tabellen under presenterer vi andel elever som rapporterer at de drikker alkohol (øl, vin, sprit eller rusbrus) i helgene eller flere dager i uka, etter ulike elevgrupper.

Tabell 23 Elevenes alkoholvaner. Prosentandel elever som drikker alkohol i helgene eller oftere.

Alle elever		Elever på yrkesfag		Elever på allmennfag	
På yrkesfag (n=762)	På allmennfag (n=378)	På hybel (n=253)	Bor hjemme (n=509)	På hybel (n=65)	Bor hjemme (n=313)
53 %	43 %	61 %	49 %	42 %	43 %
$\chi^2=10,4^{***}$		$\chi^2=10,3^{***}$		$\chi^2=0,1$	

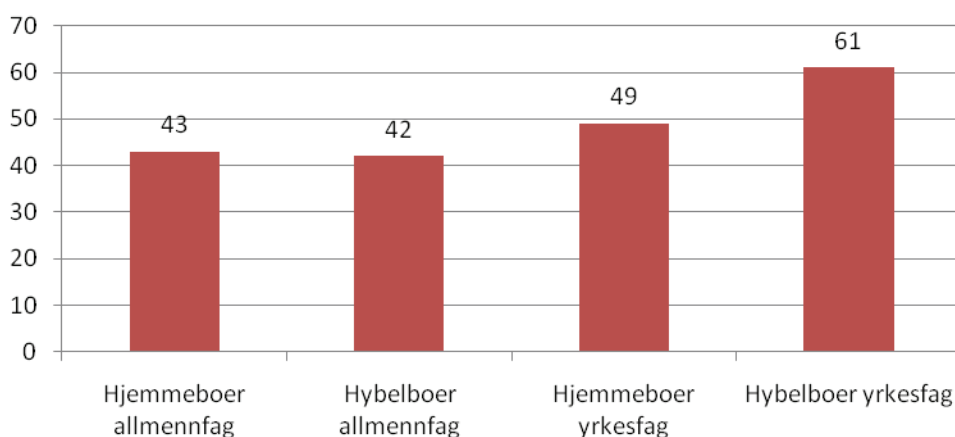
*** (p<0,001)

Elever på yrkesfag har et statistisk signifikant hyppigere inntak av alkoholholdige drikker, enn elever på allmennfag.

Andel elever som drikker alkohol (øl, vin, sprit eller rusbrus) i helgene eller oftere, er statistisk signifikant høyere blant elever som bor på hybel, enn blant de som bor hjemme. Sagt på en annen måte, andel elever som rapporterer at de "sjelden" drikker alkohol er lavere blant elever som bor hjemme. Denne forskjellen ser vi imidlertid bare i gruppen elever som følger yrkesfaglige studieretninger.

Forskjeller mellom elevgrupper i inntak av alkohol er også illustrert i figuren under.

Prosentandel elever som drikker alkohol i helgene eller oftere



Figur 6 Inntak av alkohol i helgene eller oftere. Etter utdanningsprogram og hybelboerstatus.

Figuren illustrerer at andel elever som drikker alkohol (øl, vin, sprit eller rusbrus) i helgene eller oftere, er høyere blant hybelboere på yrkesfaglige studieretninger.

3.5.8 Røyking

I tabellen under presenterer vi andel elever som rapporterer at de røyker, etter ulike elevgrupper.

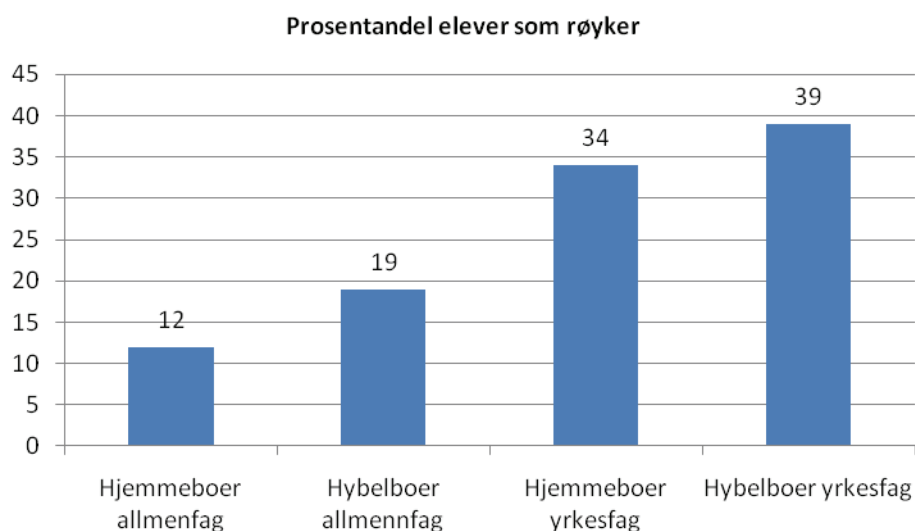
Tabell 24 Røyking. Prosentandel elever

Alle elever		Elever på yrkesfag		Elever på allmennfag	
På yrkesfag (n=762)	På allmennfag (n=378)	På hybel (n=253)	Bor hjemme (n=509)	På hybel (n=65)	Bor hjemme (n=313)
35 %	13 %	39 %	34 %	19 %	12 %
$\chi^2 = 63,9^{***}$		$\chi^2 = 2,1$		$\chi^2 = 2,3$	

*** (p<0,001)

Andel elever som røyker er statistisk signifikant høyere blant elever på yrkesfag, enn på allmennfag. Det er ingen forskjell mellom hybelboere og andre elever når det gjelder andel som røyker.

Figuren under illustrerer forskjeller i andel røykere blant hybelboere og hjemmeboende, på henholdsvis allmennfaglige og yrkesfaglige studieretninger.



Figur 7 Andel elever som røyker. Etter utdanningsprogram og hybelboerstatus.

Vi ser at andel elever som røyker er høyere blant hybelboere på yrkesfaglig. Gruppen elever som går på allmennfag og som bor hjemme, har lavest andel røykere.

3.5.9 Annen ugunstig helseatferd

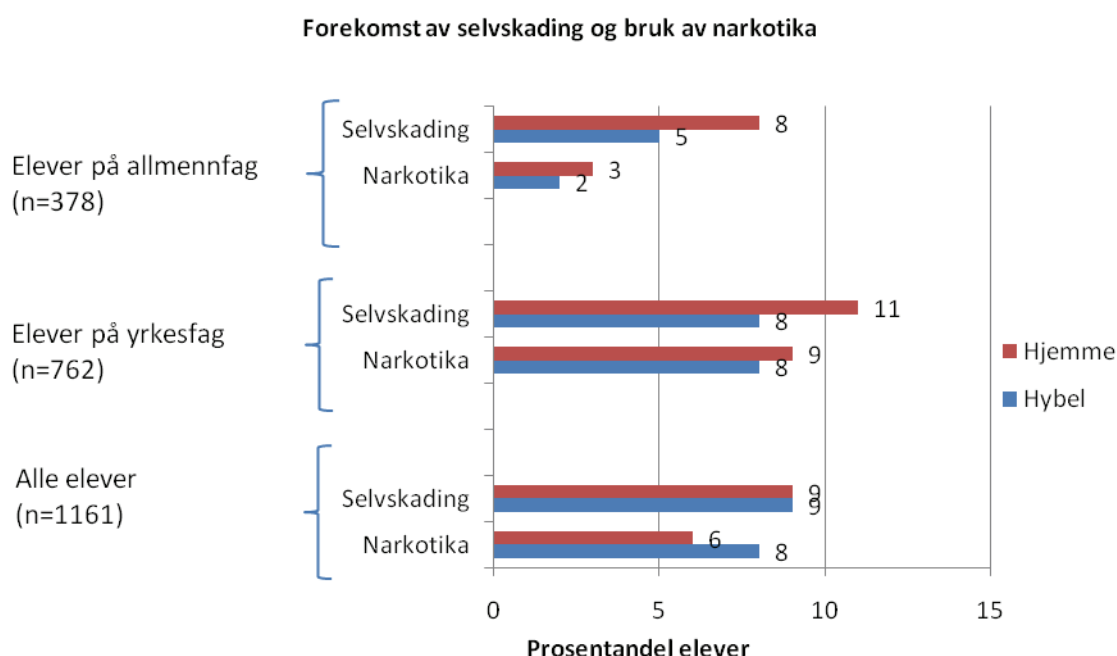
I spørreskjemaet er det stilt spørsmål om bruk av narkotika og selvskading. I tabellen under presenterer vi resultater for hele elevutvalget i forhold til forekomst av dette.

Tabell 25 Bruk av narkotika og selvskading blant elevene.

Hvor ofte gjør du følgende?	Aldri		Noen ganger		Ofte	
	Antall	(%)	Antall	(%)	Antall	%
Bruker narkotika (n=1156)	1082	(93)	56	(5)	18	(2)
Risper deg med en skarp gjenstand, eller påfører deg selv smerte på annet vis (n=1153)	1053	(91)	69	(6)	31	(3)

Det fremgår at sju prosent av elevene bruker narkotika. Fenomenet selvskading forekommer blant ni prosent av elevene.

Vi skal se nærmere på om det er forskjeller mellom elevgrupper når det gjelder forekomst av slik ugunstig helseatferd. I figuren under fremgår andel elever som har svart "aldri", og "noen ganger/ofte" på spørsmålene om de bruker narkotika eller skader seg selv.



Figur 8 Forekomst av selvskading og bruk av narkotika

Det er en statistisk signifikant høyere andel elever som bruker narkotika blant elever som går på yrkesfag (8 %), sammenlignet med de som går på allmennfag (2 %) ($\chi^2=15,3$, $p<0,001$). Selvskading forekommer også hyppigere blant yrkesfagelevne (10 %), enn blant elevene på allmennfag (5 %) ($\chi^2=19,6$, $p<0,001$).

Det er ikke statistisk signifikante forskjeller mellom elever som bor på hybel og de som bor hjemme når det gjelder forekomst av selvskading og bruk av narkotika.

3.5.10 Mestringstro (self-efficacy)

Mestringstro defineres som menneskers tro på egne evner til å oppnå mål og standarder man har satt seg (Bandura, 1994). Forskning indikerer at lav mestringstro, med opplevelse av manglende kontroll i viktige situasjoner, kan påvirke utviklingen av depressive symptomer (Bandura, 1997).

Som et mål på elevenes mestringstro har vi benyttet en norsk versjon av Jerusalem & Schwarzers *General Self-Efficacy Scale* (GSE). Skalaen består av fem test-ledd i form av påstander, som besvares på en firepunkts skala. Den norske versjonen (GSE-5) er tidligere benyttet i en effektevaluering av undervisningspakken "Alle har en psykisk helse", for elever i ungdomsskolen (Tobiassen et al., 2006; Almås-Sørensen et al., 2007), og i prosjektet *Psykisk Helse i skolen* som er gjennomført av SINTEF (Andersson et al., 2009; 2010).

Tabellen under viser påstandene i GSE-5 og svarfordelingen i det totale elevutvalget.

Tabell 26 Svarfordeling for påstander som måler elevenes mestringstro (n=1161). Prosentandel

Påstander	Helt galt (1)	Nokså galt (2)	Nokså riktig (3)	Helt riktig (4)
Jeg klarer aldri å løse vanskelige problemer selv om jeg prøver hardt (n=1145)	39	46	13	3
Hvis noen motarbeider meg kan jeg finne måter og veier for å få det som jeg vil (n=1138)	8	23	55	14
Hvis jeg møter et problem og står helt fast, finner jeg vanligvis ingen vei ut (n=1141)	36	42	17	5
Jeg føler meg trygg på at jeg vil kunne takle uventede hendelser på en effektiv måte (n=1129)	4	14	55	27
Jeg beholder roen når jeg møter vanskeligheter, fordi jeg stoler på mine evner til å mestre/få til ting (n=1134)	6	18	50	26

For å sammenligne mestringstro hos ulike elevgrupper har vi konstruert en indeks basert på de fem påstandene som inngår i skalaen GSE-5. Indeksen er sum av skårer (1-4) på disse test-leddene. De to påstandene som er negativt ladet er da reversert, slik at høy skåre på indeksen indikerer høy grad av mestringstro.

Tabellen under viser gjennomsnittsskårer på indeksen for mestringstro for ulike elevgrupper. Forskjeller mellom gruppene er testet med t-tester.

Tabell 27 Gjennomsnittsskårer (mean) på indeks for mestringstro.

Alle elever		Elever på yrkesfag		Elever på allmennfag	
På yrkesfag (n=730)	På allmennfag (n=373)	På hybel (n=245)	Bor hjemme (n=485)	På hybel (n=64)	Bor hjemme (n=305)
mean=15,1	mean=15,2	mean=15,5	mean=14,9	mean=15,4	mean=15,2
t=0,8		t=-2,9**		t=-0,6	

** p<0,01

Blant elever på yrkesfag har hybelboere en statistisk signifikant høyere gjennomsnittsskåre på mestringstro, sammenlignet med elever som bor hjemme. For øvrig er det ikke vesentlige forskjeller mellom de elevgruppene som er sammenlignet.

Tilgjengelig statistikk fra elevundersøkelser i andre fylker (*Psykisk helse i skolen, jf 2.4*) gjør det mulig å sammenligne resultatene for elever i Nordland med elever i andre fylker. Resultatene er presentert i tabellen under.

Tabell 28 Gjennomsnittsskårer (mean) på indeks for mestringsstro. Sammenligning mellom hybelboere i Nordland og hybelboere i andre fylker.

Alle hybelboere i utvalgene		Hybelboere på yrkesfag		Hybelboere på allmennfag	
Nordland (n=318)	Andre fylker (n=274)	Nordland (n=253)	Andre fylker (n=111)	Nordland (n=65)	Andre fylker (n=313)
mean=15,5	mean=15,0	mean=15,5	mean=14,8	mean=15,4	mean=15,2
t=-2,2*		t=-2,3*		t=-0,4	

*p<0,05

Det fremgår at elever som bor på hybel i Nordland har en statistisk signifikant høyere gjennomsnittsskåre på indeks for mestringsstro sammenlignet med elever som bor på hybel i andre fylker. Når vi tar hensyn til studieretning, ser vi at forskjellen i all hovedsak gjelder for elever som følger yrkesfaglig studieretning.

3.5.11 Selvrapportert psykisk helse

Elevens vurdering av egen psykisk helse er basert på spørsmål fra et internasjonalt anerkjent instrument for kartlegging av psykiske vansker og problemer hos barn og ungdom (Strengths and difficulties questionnaire (SDQ) (Goodman, 1997). Elevene har svart på spørsmål om de har vansker på ett eller flere av følgende områder; følelser, konsentrasjon, oppførsel, og å komme overens med andre. Svarkategoriene er (1) Nei, (2) Ja små vansker, (3) Ja, tydelige vansker, (4) Ja, alvorlige vansker. Elever som har psykiske vansker, svarer på et tilleggsspørsmål om i hvilken grad de blir forstyret eller plaget av disse vanskene.

Tilsvarende kartlegging av psykiske vansker blant elever i videregående skole er gjennomført i det tidligere omtalte prosjektet Psykisk helse i skolen. Dette gir oss mulighet til å sammenligne selvrapportert forekomst av psykiske vansker blant elever som bor på hybel i Nordland, med hybelboere i andre fylker.

Tabellen under viser resultater for det samlede utvalget elever i Nordland.

Tabell 29 Selvrapportert psykisk helse. Prosentandel elever.

Opplever du vansker på ett eller flere av følgende områder?	Nei	Ja, små vansker	Ja, tydelige vansker	Ja, alvorlige vansker
Følelser (n=1142)	54	34	9	3
Konsentrasjon (n=1144)	34	42	18	6
Oppførsel (n=1142)	82	14	3	2
Å komme overens med andre (n=1142)	79	17	3	2

Litt under halvparten av elevene rapporterer at de har vansker med *følelser*. I de fleste tilfeller vurderer de dette som "små vansker". I alt 12 prosent av elevene mener de har tydelige til alvorlige vansker med følelser.

Omlag to av tre elever oppgir vansker med *konsentrasjon*. Også her dreier det seg vanligvis om små vansker. Det er likevel omlag en av fire elever som rapporterer tydelige til alvorlige vansker med konsentrasjonen.

Rundt 20 prosent av elevene rapporterer at de har vansker med *oppførsel* eller *å komme overens med andre*. Fem prosent mener de har tydelige eller alvorlige vansker på disse områdene.

Resultatene fra elevenes rapportering av forekomst av tydelige til alvorlige psykiske vansker samsvarer i høy grad med resultater fra prosjektet Psykisk helse i skolen, der henholdsvis 15 - og 22 prosent av elevene rapporterte tydelige/alvorlige vansker med følelser (n= 2483) og

konsentrasjon (n=2481), mens henholdsvis 4- og 6 prosent rapporterte tilsvarende problemer med oppførsel (n=2479), og med å komme overens med andre (n=2471).

Omfang av elever som opplever å være plaget av psykiske vansker

For å få et mer sikkert uttrykk for alvorlighetsgraden av elevene selvrapporterte psykiske vansker, er det i spørreundersøkelsen stilt spørsmål om i hvilken grad elevene er plaget av de psykiske vanskene. Dette fremgår for det totale utvalget i tabellen under.

Tabell 30 Elevenes rapportering av i hvilken grad de blir forstyrret/plaget av psykiske vansker.

<i>Forstyrrer eller plager vanskene deg?</i>	Antall	Prosent
Har ingen vansker	337	29
Ikke i det hele tatt	184	16
Bare litt	447	38
En god del	149	13
Mye	44	4
Totalt	1161	100

Det fremgår av tabellen at 17 prosent av elevene opplever å ha psykiske vansker som forstyrrer en god del eller mye. Resultatet er i overensstemmelse med resultater i prosjektet Psykisk helse der 16 prosent av elevene rapporterte om tilsvarende alvorlighetsgrad ved sine psykiske vansker.

Forekomst av psykiske vansker i ulike elevgrupper

I det følgende sammenligner vi elever som følger henholdsvis yrkesfaglige - og allmennfaglige studieretninger, samt elever som bor på hybel og elever som bor hjemme, når det gjelder andel som rapporterer å ha psykiske vansker som forstyrrer "en god del" eller "mye".

Tabell 31 Prosentandel elever som rapporterer å ha psykiske vansker som forstyrrer en god del eller mye. Etter hybelboerstatus og utdanningsprogram.

Alle elever (n=1161)		Elever på yrkesfag (n=762)		Elever på allmennfag (n=378)	
På yrkesfag (n=762)	På allmennfag (n=378)	På hybel (n=253)	Bor hjemme (n=509)	På hybel (n=65)	Bor hjemme (n=313)
18 %	13 %	17 %	19 %	11 %	13 %
$\chi^2=5,7 *$		$\chi^2=0,2$		$\chi^2=0,3$	

* $p < 0,05$

Resultatene viser at det er en statistisk signifikant høyere andel elever som plages av psykiske vansker i gruppen som går på yrkesfaglige utdanningsprogram, sammenlignet med de som går på studiespesialiserende program. Det er ingen forskjeller i forekomst av psykiske vansker av denne grad mellom elever som bor på hybel og de som bor hjemme.

3.5.12 Hjelpsøkeatferd

Vi har tidligere sett at 193 elever rapporterer at de har psykiske vansker som forstyrrer en god del eller mye. Vi har sett nærmere på hjelpsøkeatferden for dette utvalget elever. Av tabellen under fremgår aktuelle aktører/instanser elevene kan søke hjelp fra, samt antall kontaktsøkende elever

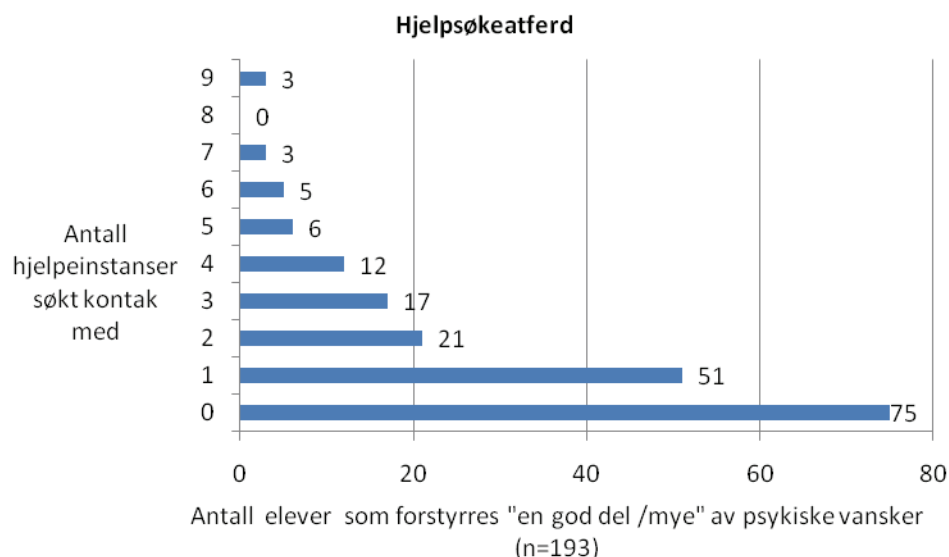
for hver av disse. Hver av elevene har kunnet krysse ut flere aktører/instanser de har hatt kontakt med i forbindelse med de psykiske vanskene.

Tabell 32 Aktører/instanser elever med psykiske vansker har hatt kontakt med siste seks måneder (n=193).

Aktører/instanser	Antall kontaktsøkende elever	Prosent
Lærer	73	38
Rådgiver på skolen	27	14
Helsesøster	42	22
Fastlege	44	23
PP-tjeneste	15	8
Psykolog	27	14
Psykisk helsetjeneste i kommunen	6	3
Psykisk helsevern (BUP)	35	18
Lege på sykehus	62	5

Vi ser av tabellen at elevene hyppigst har hatt kontakt med lærer i sammenheng med de psykiske vanskene de har. Videre finner vi at omlag 20 prosent av elevene har oppsøkt helsesøster, fastlege eller BUP. Kontakt med andre aktører/instanser forekommer i mindre grad.

Fordi elevene har kunnet krysse av for mer enn en aktuell hjelpeaktør/instans, kan vi lage et uttrykk for elevenes hjelpesøkeatferd basert på sum antall aktører/instanser elevene har hatt kontakt med. Dette fremgår av figuren under.



Figur 9 Hjelpsøkeatferd blant elever som forstyrres en god del/mye av psykiske vansker.

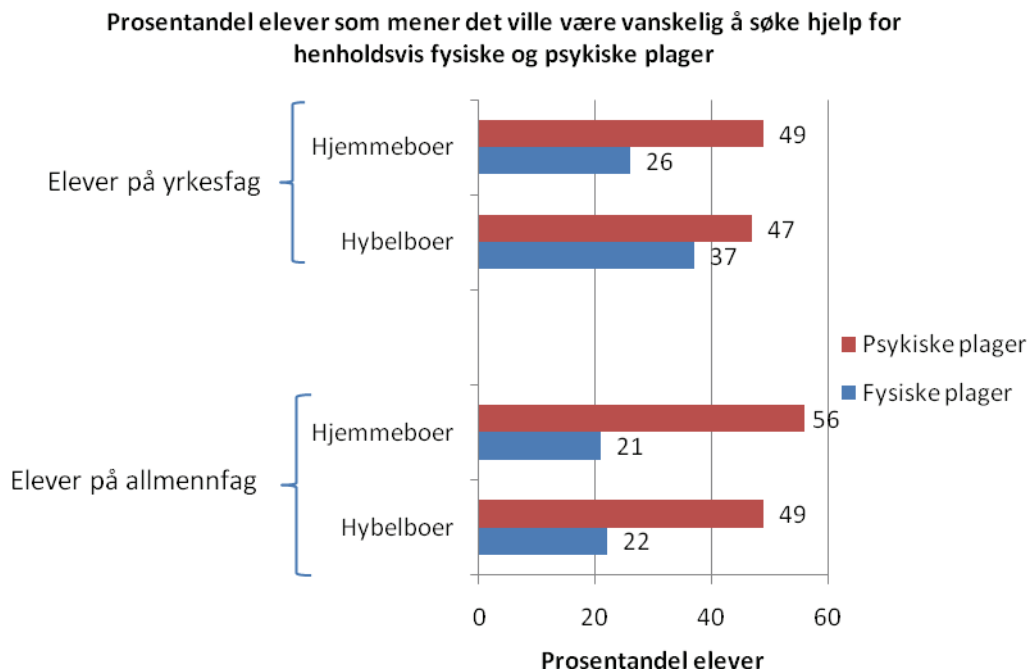
Figuren viser at det er 75 elever (39 %) som ikke har hatt kontakt med noen instanser/aktører siste halvår. Omlag en av fire elever har hatt kontakt med kun en aktør/instans. I gjennomsnitt har elevene hatt kontakt med 1,6 aktører/instanser.

Når vi sammenligner antall hjelpeinstanser elevene har hatt kontakt med, mellom de som bor på hybel og de som bor hjemme, ser vi en tendens til at hybelboere i gjennomsnitt har hatt kontakt

med færre instanser/aktører (1,2), enn de som bor hjemme (1,7). Forskjellen mellom gruppene er imidlertid ikke statistisk signifikant ($t=1,5$, $p=0,1$).

3.5.13 Elevens vurdering av tilgjengeligheten til helsetjenestene

Gjennom spørreundersøkelsen får vi et uttrykk for tilgjengeligheten til hjelpeapparatet ved å analysere elevenes svar på spørsmål om hvor lett/vanskelig det vil være for dem å oppsøke hjelp for henholdsvis fysiske helseplager og psykiske plager. Figuren under illustrerer prosentandel elever som har svart at det vil være litt, - eller veldig vanskelig å søke hjelp for henholdsvis fysiske plager og psykiske vansker.



Figur 10 Svarfordeling på spørsmålet om hvor lett/vanskelig det er å søke hjelp for henholdsvis fysiske og psykiske plager.

Vi ser at flere elever mener at det vil være vanskeligere å søke hjelp for *psykiske*, sammenlignet med *fysiske* helseplager. Omlag halvparten av elevene rapporterer at det ville være litt, - eller veldig vanskelig å henvende seg til en hjelpeinstans dersom de skulle få psykiske vansker. I underkant av 30 prosent mener det ville være vanskelig å søke hjelp for fysiske helseplager.

Blant elever som følger yrkesfaglige studieretninger er det en statistisk signifikant forskjell mellom de som bor på hybel ($n=91$) og de som bor hjemme ($n=125$) i andel som mener det ville være vanskelig å søke hjelp dersom de skulle få *fysiske helseplager* ($\chi^2=10,6$, $p<0,01$). Dette kan skyldes at det i denne gruppen er en overrepresentasjon av elever som ikke har tilgang til fastlege, fordi de ikke har byttet til ny fastlege etter at de flyttet på hybel.

4 Oppsummering og konklusjon

Hovedmålet med undersøkelsen har vært å bidra til økt kunnskap om levekårsmessige forhold blant ungdom som bor på hybel mens de er under videregående opplæring. Undersøkelsen er basert på en spørreundersøkelse blant elever ved videregående skoler i Nordland våren 2010.

Datamaterialet omfatter i alt 10 videregående skoler beliggende i 10 kommuner som varierer med hensyn til befolkningsstørrelse. I alt 1161 elever har deltatt i undersøkelsen, hvorav 320 (28 %) bor på hybel.

De fleste hybelboerne i denne undersøkelsen går på yrkesfaglige utdanningsprogram (80 %). Litt over halvparten av hybelboerne har 6-12 måneders erfaring med å bo på hybel, mens omlag en av tre har mer enn ett års erfaring som hybelboer. De har en reiseavstand hjem som varierer fra under en time (20 %) til mer enn fire timer (29 %). Omlag en av fem elever reiser hjem sjeldnere enn en gang i måneden. De fleste elevene (73 %) oppgir at de har besøk av venner på hybelen en eller flere ganger i uka. Dette tyder på at de fleste har god kontakt med venner, og samtidig at hybelen har en standard og innretning som gjør det uproblematisk å invitere venner.

Når det gjelder elevenes trivsel på hybelen, deler utvalget seg i tre omtrent like store grupper; elever som trives veldig dårlig/sånn passe (33 %), elever som trives bra (34 %), og elever som trives veldig bra (32 %). Vi ser tendenser til at elever som trives godt, i mindre grad har deltatt på hybelboerarrangement enn de som trives dårlig. Tendensen kan forklares med at elever som ikke trives på hybelen i større grad oppsøker, – og har behov for å ta del i sosiale arrangement. Det er også en tendens til at andel elever som trives med hybeltilværelsen er høyere blant de som har lengre erfaring som hybelboer. Dette er trolig forbundet med at elever med lengre erfaring som hybelboere er mer modne og selvstendige, samt at det tar tid å tilpasse seg et liv utenfor hjemmet. Kortere reisevei gjør det lettere å treffe familien, og dette bidrar trolig til man i mindre grad føler seg alene og ensom på hybelen. Andel elever som trives med å bo på hybel er statistisk signifikant høyere ved skoler som ligger i kommuner med relativt få innbyggere. Skoler i mindre kommuner har en høyere andel elever som bor på hybel enn skole i større kommuner, og resultatet gjenspeiler trolig at skoler med relativt høy andel hybelboere i større grad har lagt tilrette for, – og følger opp elever som bor på hybel. Fellesskap med andre elever som bor på hybel kan også bidra til at flere trives med hybeltilværelsen på disse stedene.

På spørsmål om elevenes planer for videre utdanning svarer nær en av tre at de ennå er usikre på hva de vil satse på. Dette er ikke overraskende i og med at utvalget i undersøkelsen i stort grad omfatter elever som har mer enn ett år igjen på videregående skole. Det er ikke vesentlige forskjeller mellom elever som bor på hybel og de som bor hjemme når det gjelder utdanningsplaner. Elevene har i større grad gjort seg tanker om hva de skal gjøre det første året etter videregående skole. Andel elever som ønsker å ta seg jobb etter videregående skole er høyere blant de som bor på hybel, sammenlignet med de som bor hjemme. Dette gjelder også når vi kontrollerer for utdanningsprogram. Ønsket om å jobbe er trolig relatert til opplevelsen av å ha trang økonomi som hybelboer.

Omtrent halvparten av elevene rapporterer at de har benyttet rådgivertjenesten ved skolen. Det er ikke forskjeller mellom hybelboer og øvrige elever i bruk av denne tjenesten. De aller fleste elevene er i noen – eller stor grad fornøyd med hjelpen de har fått fra rådgiver. Elevene gir for øvrig svært gode tilbakemeldinger på skolemiljøet. Variasjonene er noe større når det gjelder deres trivsel som elev, og med skolefagene. Omlag en av fire elever rapporterer at de ikke liker fagene, og mer enn halvparten er ikke fornøyd med resultater på prøver. Det er også en høy andel (67 %) som svarer at de ikke gleder seg til å gå på skolen.

Noen elever føler seg ensomme på skolen. Blant elever som går på allmennfaglige studieretninger er denne andelen signifikant høyere blant de som bor på hybel, enn de som bor hjemme. Vi ser imidlertid tendenser til at det relativt sett er flere hybelboere enn hjemmeboere som gleder seg til å gå på skolen, og som opplever skoledagens innhold som meningsfylt. Dette henger trolig sammen med at hybeltilværelsen er ensom, og at fellesskapet med andre, både elever og lærere, derfor blir viktig.

I spørreundersøkelsen har vi kartlagt elevenes fritids- og treningsaktiviteter. Resultatene indikerer forskjeller i fritidsinteresser mellom elever som går på yrkesfaglige – og allmennfaglige studieretninger. Andel elever som ofte spiller data og fester er høyere blant yrkesfagelevne, mens elever på allmennfag rapporterer at de oftere leser bøker og trener. Sammenligning av elever som bor på hybel og de som bor hjemme, viser at yrkesfagelever på hybel fester mer, og trener mindre enn andre elever.

Omlag halvparten av elevene oppgir at de i løpet av siste halvår har vært plaget med hodepine, vondt i nakke/skuldre, magesmerter, ryggsmarter eller søvnproblemer. I de fleste tilfeller har dette ikke medført fravær fra skolen (59 %). En av fem elever rapporterer at dette har medført 1-2 dagers fravær, mens langtidsfravær forekommer forholdsvis sjelden. Elevene rapporterer også om et forholdsvis lavt forbruk av medisiner. Det er ikke vesentlige forskjeller mellom elever på yrkesfag og allmennfag, eller mellom hybelboere og de som bor hjemme, når det gjelder forekomst av fysiske helseplager, fravær forbundet med dette, eller bruk av medisiner.

Gjennom undersøkelsen har vi også kartlagt elevenes kostholdsvaner. Resultatene viser betydelige forskjeller mellom elever på yrkesfag og elever på allmennfag. Elever på yrkesfag spiser mer usunn mat, og mindre sunn mat enn elever som går på allmennfag. Dette er uavhengig av om de bor på hybel eller hjemme. Samtidig finner vi at elever på yrkesfag har et hyppigere inntak av alkohol. Andel elever som drikker alkohol, i helgene eller oftere, er betydelig høyere blant yrkesfagelever som bor på hybel, enn blant de øvrige elevene.

Undersøkelsen omfatter også spørsmål relatert til annen ugunstig helseatferd. Resultatene viser at andel elever som røyker, bruker narkotika og driver med selvskading er høyere blant elever på yrkesfaglige studieretninger, enn på allmennfag. Det er ikke forskjeller mellom hybelboere og de som bor hjemme når det gjelder forekomst av dette.

I studien har vi inkludert et spørsmålsbatteri som måler elevenes mestringstro (self-efficacy). Dette er en egenskap definert av Bandura (1994) som menneskers tro på egne evner til å oppnå mål og standarder man har satt seg. Resultatene viser at det ikke er forskjeller i skåre på mestringstro mellom elever på yrkesfaglig – og allmennfaglige utdanningsprogram. Innen gruppen elever som går på yrkesfag har elever som bor på hybel høyere mestringstro enn de som bor hjemme. Det er vanskelig å se mulige forklaringer på hvorfor hybelboere på yrkesfag i Nordland har høyere mestringstro enn øvrige elever. Årsakene kan ligge i forskjeller mellom elevutvalgene (alder, erfaringer som hybelboer, etc.), som ikke er tatt hensyn til i de foreliggende analysene.

I alt 17 prosent av elevene opplever å ha psykiske vansker som forstyrrer en god del eller mye. Forekomsten er høyere blant elever på yrkesfaglige studieretninger, enn blant de som går på allmennfag. Det er ikke forskjeller mellom elever som bor på hybel og de som bor hjemme når det gjelder opplevelse av å ha psykiske vansker. Det er en forholdsvis stor andel av elevene som ikke har søkt hjelp i sammenheng med de psykiske vanskene de opplever å ha. Kanskje fordi de finner det vanskelig å oppsøke hjelp, fordi hjelpen ikke er godt nok tilgjengelig eller fordi terskelen for å søke hjelp er for høy. Dette kan være relatert til stigma og fordommer knyttet til psykiske lidelser, eller manglende kunnskap om, - eller tillit til hjelpeapparatet. Elevene rapporterer da også at det er mer vanskelig å skulle søke hjelp for psykiske vansker, - enn for fysiske helseplager.

Konklusjon

På flere områder får vi et positivt inntrykk av de levekårsmessige forholdene for elever som bor på hybel i Nordland. De fleste elever trives med hybeltilværelsen, og har hyppig kontakt med venner. De gleder seg til å gå på skolen og opplever skoledagens innhold som meningsfylt. Samtidig ser vi resultater som indikerer at hybelboere kan føle seg ensomme. Videregående skoler med hybelboere bør derfor legge vekt på aktiviteter og sosiale arrangementer som kan bidra til å redusere dette. Resultatene viser imidlertid at elever på yrkesfaglige linjer kommer mer ugunstig ut enn andre elever når det gjelder aktiviteter, livsstil og selvurdert psykisk helse. På enkelte områder er yrkesfagelever som bor på hybel en spesielt utsatt gruppe; de fester mer, trener mindre, og

drikker oftere alkohol enn elever som bor hjemme. Undersøkelsen dokumenterer således at elever på yrkesfag, og spesielt de som bor på hybel av disse, er risikogrupper som bør få økt oppmerksomhet i det forebyggende helsearbeidet.

5 Referanser

Almås-Sørensen, L., Hveem, K., & Ruud, K.P.E. (2007). "Alle har en psykisk helse": Effektevaluering av en tredelt undervisningspakke for ungdomsskoletrinnet. Tredje og avsluttende del. Hovedoppgave for graden Cand.Psychol. Institutt for psykologi, Universitetet i Tromsø.

Andersson, H.W., Kaspersen, S.L., Bungum, B., Bjørngaard, J.H., & Buland, T. (2010). Psykisk helse i skolen – Effektevaluering av opplæringsprogrammene Hva er det med Monica, STEP- ungdom møter ungdom, og Venn1.no. SINTEF Rapport, A14919.

Andersson, H.W., Kaspersen, S. L., Bjørngaard, J.H., Bungum, B., Ådnanes, M., & Buland, T. (2009). Psykisk helse i skolen. Effektevaluering av opplærings-programmene "Hva er det med Monica?", "STEP- ungdom møter ungdom" og "Venn1.no". Delrapport A. SINTEF Helsetjenesteforskning. Rapport A10365.

Bandura, A. (1994). Self-efficacy. In V.S. Ramachandran (Ed.), *Encyclopedia of human behavior*, 4, pp. 71-81. New York: Academic press.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: the exercise of control*. New York: Freeman.

Breidablikk, H., & Meland, E. (2001). Ung på hybel – sosial kontroll og helsereelatert atferd. *Tidsskr Nor Lægeforen*, 121.

Markussen, E., Frøseth, M.W., Lødding, B., & Sandberg, N. (2008). Bortvalg og kompetanse. NIFU/STEP Rapport 13/2008.

Tobiassen, A.G., Magnus, R.E., & Gundersen, L.S. (2006). "Alle har en psykisk helse": Effektevaluering av en tredelt undervisningspakke for ungdomsskoletrinnet. Andre del: self-efficacy og mestring. Hovedoppgave for graden Cand.Psychol. Institutt for psykologi, Universitetet i Tromsø.

Utdanningsdirektoratet (2009). *Utdanningsspeilet 2008. Tall og analyse av grunnopplæringen i Norge*.